

Generálmajor Václav Řezáč – četnickým důstojníkem z monarchie do republiky*

/ Martin Klečacký /

„Konec Rakouska. Ať zhynou Němci a odrodilci. Ať žije samostatný československý stát.‘ Ať žije,‘ hřmí ze sta hrdel nádvořím. ‚Zkáza Němcům!‘

Ohromná vřava přechází v zpěv. Strážmistr Stumpf zanotoval ‚Hej Slované‘ a sta hlasů se k němu připojuje. ‚Hrom a peklo,‘ burácí to jako divoká bouře pod starou klenbou. ‚Kdož proti nám, toho Perun smete,‘ hřmí píseň prostorou jako divoký uragan, který hrozí srovnati se zemí všechno, co se mu postaví do cesty.

Rytmistr Jandl zbledl na smrt. Nohy se pod ním chvějí. Plaše ustupuje do své úřadovny a opatrně uzamyká dveře. Hlava se mu točí a oči bezradně bloudí po místnosti. Jeho svědomí obává se soudu.

Na ochoz vychází generál Řezáč a volá strážmistra Straku do své úřadovny. ‚Co se vlastně děje?‘ tázal se. ‚Co tam hlučíte o revoluci.‘

„Je revoluce, pane generále. Státní převrat. Československo je prohlášeno samostatným státem.‘ Strážmistr odbíhá mezi četníky.

Generál se zamyslel. O přípravách k státnímu převratu věděl již dávno a již několikrát mluvil ohledně toho se členy národního výboru, kterým nemohlo zůstatí lhostejným, jak se četnictvo k osvobozovacím snahám českého národa zachová. Dnes to ještě nečekal, počítal tak za týden – ale nic platno. Revoluce je zde, nutno tedy jednati.“¹

Jak se dovídáme z úvodní ukázky, zemský četnický velitel generálmajor Václav Řezáč nepočítal, že by 28. října vypukla revoluce, a převzetí moci Národním výborem očekával až v řádu několika dnů, možná týdnů. Přestože se v úvodu jedná „pouze“ o historický román, jeho vyprávění se v mnoha ohledech zakládá na skutečných událostech. Řezáč ani pozdější „muži 28. října“ netušili, že zrovna onen den vejdou do dějin.

* Tato studie vznikla s institucionální podporou Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, v. v. i. (RVO 67985921)

1 Pícka, Karel: Vzpouora. Praha 1938, s. 194–195.

Ráno 28. října 1918 se na vývěsce Národní politiky objevila zpráva, že c. a k. ministr zahraničí Andrassy požádal jménem císaře o příměří. Kolem výlohy se okamžitě začali shlukovat Pražané a městem již brzy letěla zpráva, že válka je u konce. Spontánně začaly mizet rakouské orlice, odvážnější si dovolili i strhávat vojákům z čepic odznaky s iniciálou císaře Karla. Národní výbor musel jednat, chtěl-li využít situace a uvést do chodu své plány vypracované pro případ převzetí moci a vyhlášení samostatného státu. A na druhé straně museli na vzniklou situaci reagovat také ti, kterých se přebírání moci týkalo nejvíce, tedy ti, kteří ji dosud drželi v rukou. Začalo střídání stráží.

Nejmocnějším mužem v Praze, jenž mohl situaci ještě zvrátit vysláním vojska do ulic a utopit převrat v krvi, byl v tu chvíli pražský vojenský velitel generál pěchoty Paul Kestřanek, sídlící na Malostranském náměstí v Liechtensteinském paláci – budově velitelství bývalého VIII. vojenského sboru.² Generál pocházel z Prahy, necítil se však jako Čech a česky se až na pár vět nikdy nenaučil. To však neznamená, že by byl vůči českému národu nepřátelsky nakloněn. Byl to starý muž, u něhož léta zvýraznila pro tuto chvíli zásadní rysy jeho povahy – váhavost, malou rozhodnost a obavu vzít na sebe zodpovědnost za rychlá, účinná, avšak tvrdá řešení. Generál si mnohokrát před 28. říjnem svým druhům ve zbrani stěžoval, že ho jeho nadřízený úřad, c. a k. ministerstvo války, nechalo na holičkách a nedalo mu k ruce vůbec žádné instrukce pro případ násilného pokusu o převzetí moci. Naopak vláda připustila vznik národních výborů a vypadalo to, že jim hodlá částečně svěřit i podíl na vládnutí. Generál Kestřanek, hrdina bojů u Gorlice, byl přesazen do Prahy z pozice velitele divize právě pro nedostatky energie a slabý rozhled, jak se vyjádřil jeho nadřízený. V hlavním městě království měl dožít svá poslední vojenská léta, zde ho také dostihlo poslední povýšení z polního podmaršálka na generála pěchoty.³

Rok 1918 však kladl na státní úředníky a vojáky Jeho Veličenstva stále větší nároky. Válka již zuřila čtvrtým rokem a v zázemí, a nyní už i na frontě, se nedostávalo v podstatě ničeho. Nebylo co jíst, nebylo čím topit, hladové bouře a živelné protiválečné protesty nepřetržitě zaměstnávaly státní aparát a jeho mocenské složky. Mimoto vojenská situace na podzim roku 1918 avizovala blížící se katastrofu. V českém vnitrozemí mezitím členové

2 Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Bd. 3. Wien 1965, s. 312, heslo Kestřanek, Paul.

3 Plaschka, Richard Georg – Haselsteiner, Horst – Suppan, Arnold: Innere Front. Militärassistenten, Widerstand und Umsturz in der Donaumonarchie 1918, Bd. 2. München 1974, s. 159.

Národního výboru a odbojové organizace Maffie nezháleli a postupně získávali vliv i uvnitř státní správy.

Dne 14. října proběhl v Čechách první pokus o převzetí moci v režii socialistických stran. Včas alarmované vojsko však v Praze obsadilo všechna důležitá místa a přerušilo spojení mezi Prahou a jejími předměstími. Kulometná hnízda a vojáci v plné výstroji a výzbroji zchladili revoluční nadšení během několika hodin. Vojenské velení i civilní správa si mohly na chvíli oddechnout. O týden později se navíc vůdcové domácí politické scény Karel Kramář a Václav Klofáč vydali s povolením úřadů do Ženevy na setkání s představiteli zahraničního odboje.⁴ Pondělí 28. října tak mělo být dnem jako každý jiný tohoto dalšího válečného roku.

Druhým mocným mužem Prahy a celých Čech byl zástupce vlády, c. k. místodržitel Maxmilian hrabě von Coudenhove. Po celoživotní kariéře u politické správy se stal roku 1915 českým místodržitelem, zastával tak úřad, jenž dlouhá léta před ním držel jeho starší bratr Karel.⁵ Ani on stejně jako generál Kestřanek nedostal z Vídně žádné instrukce, přestože o ně opakovaně žádal, naposledy po potlačení pokusu o převrat ze dne 14. října. Místo směrnic však z Vídně dorazila zpráva, že padla vláda a císař jmenoval nový kabinet profesora Heinricha Lammasche. Místodržitel se proto rozhodl získat informace přímo na místě a ráno 28. října odejel do Vídně. Když pak v Praze vypukl převrat, seděl hrabě v rychlíku jedoucím na vídeňské nádraží Františka Josefa.⁶ Síly vázané na místodržitelství zůstaly nevyužité. Pražský policejní ředitel Gottfried Kunz dlel mimo město, a tak policejní úředník Richard Bienert, tajný člen Maffie, získal policii snadno do služeb Národního výboru. Ve městě však stále zůstávalo na 550 četníků soustředěných sem po nezdařeném pokusu o převrat. Úkolem četníků bylo zabránit opakování 14. října.⁷

Jejich velitelem a tedy třetím mužem schopným zasáhnout do děje a zvrátit jej byl generálmajor Václav Řezáč, jediný velící generál české národnosti v Praze a také jediný, který byl ve spojení s Národním výborem. Muž, jenž celý svůj život spojil s rakouskou armádou a později četnictvem, kterého císař povýšil do šlechtického stavu a dekoroval mnoha

⁴ Tamtéž, s. 143–147.

⁵ Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Bd. 1. Wien 1957, s. 156, heslo Coudenhove, Maxmilian Gf.

⁶ Svědectví a dokumenty k historii říjnového převratu v českých zemích. Naše revoluce. Čtvrtletní historický sborník 2, 1924, s. 401–402.

⁷ Plaschka, R. G. – Haselsteiner, H. – Suppan, A.: Innere Front, s. 144. Václav Řezáč ve svém hlášení (viz pozn. 82) na s. 3 udává počet „asi 700“.

vyznamenáními a který přes to všechno dal v rozhodující chvíli přednost svému národnímu cítění před hájením zájmů rozpadajícího se státu. Václav Řezáč byl od roku 1910 vrchním velitelem četnictva v Českém království, jak se tehdy oficiálně Čechy nazývaly. Jako takový hájil zájmy státu a koruny, jako hlava četnictva byl výkonným ramenem politické správy.⁸ Četník s helmou s císařskou orlicí a nasazeným bajonetem reprezentoval státní moc na celém území Předlitavska. Jak je možné, že četnický generál nejenom věděl o velezrádných aktivitách Maffie za války, ale dokonce je podporoval a připravoval četnický sbor na přechod do jiných rukou? Kdo byl tento první československý generál, jemuž již 29. října Národní výbor svěřil vedení nového československého četnictva?

Do armády

V polovině 19. století byly Hrdlořezy ještě nevelkou vesnicí spadající pod farnost v Kosmonosích. František Řezáč zde hospodařil na svém statku č. pop. 14 a jako hospodář se také náležitě oženil s dcerou malešického sedláka Marií Hašlarovou. Dne 9. dubna 1859 se manželům narodil syn, kterého ještě ten den nechali pokřtít kosmonoským děkanem a vybrali mu jméno po českém patronu sv. Václavovi.⁹ Typický české jméno však později v rakouských vojenských a četnických aktech změnil podobu na Wenzel a ani příjmení nezůstane zcela bez újmy, buď mu bude chybět nějaký háček, nebo čárka.

Bohužel nevíme, zda měl Václav nějaké sourozence, nikde jsem na ně nenarazil, nicméně vojenská kariéra jediného syna sedláka nevypadá jako moc pravděpodobná. Mladý chlapec po čtyřleté návštěvě gymnázia v okresním městě Mladé Boleslavi, totiž v sedmnácti letech, poprvé dobrovolně oblékl císařský vojenský kabátec. Dne 29. července 1876 nastoupil službu u 12. praporu polních myslivců, posádkou v Cavalese v jižním Tyrolsku, tehdy ještě součásti monarchie, dnes již městečku ležícím v Itálii. Mladý voják přesto mohl zůstat v Mladé Boleslavi, kde sídlila náhradní rota praporu, jelikož obvod litoměřického velitelství IX. sboru byl pro prapor doplňovacím obvodem. Jako každý odvedenec měl před sebou mladý Václav Řezáč

8 Velmi stručný medailon o V. Řezáčovi viz Album reprezentantů všech oborů veřejného života československého. Praha 1927, s. 1108.

9 Národní archiv (NA), Zemské četnické velitelství v Praze (ZČV), kart. 1523, opis křestního listu Václava Řezáče.

minimálně 12 let služby: tři roky aktivně u své jednotky, sedm jako reservista a následně ještě dva roky ve svazku zeměbrany.¹⁰

U svého praporu však dlouho nepobyl, již následující rok zažádal o přijetí do kadetní školy a zavázal se, že tři roky, které na ní stráví, po jejím absolvování také naslouží. Léta 1877–1880 tak myslivec strávil v Prešpurku (dnešní Bratislavě) a hlavně v Košicích v Horních Uhrách na c. a k. kadetce pro budoucí důstojníky pěchoty. Slavnostní vyřazení proběhlo 18. srpna 1880, kdy byli frekventanti včetně Václava Řezáče jmenováni kadety společné rakousko-uherské armády. Velitel kadetky jej charakterizoval jako dobrého cvičence, šermíře, plavce, kreslíře i stenografa; celkově školu absolvoval s velmi dobrým prospěchem a mohl počítat s dobrou vojenskou kariérou.¹¹

Řezáč se navrátil ke svému praporu, se kterým v následujících letech poznal kasárna v jihočeské Třeboni, v Hradci Králové a především v Terezíně, kde v roce 1882 prodělal osmítýdenní pionýrský (ženijní) výcvik a také jezdecký kurz pro důstojníky pěchoty. S koňmi se zřejmě mnoho nespřátelil, kurz sice absolvoval, ale jen s dobrým prospěchem a jezdec byl dle kvalifikační tabulky dostačující. Vedle šermu patřily jezdecké schopnosti k základnímu vybavení důstojníků císařské armády. Od 1. května 1881 sloužil totiž Václav Řezáč v hodnosti kadeta-důstojnického zástupce a při pravidelném listopadovém povýšení roku 1882 se dočkal své první důstojnické hodnosti. Jako poručík dál zůstal u polních myslivců a věnoval se ženijnímu výcviku mužstva, poslední léta v armádě prožil v Hercegovině v posádkových městech Stolac a Bilek.¹² Možná zde, v drsných podmínkách teprve nedávno okupované Bosny a Hercegoviny, možná již dříve během služby v Čechách zatoužil mladý důstojník vyměnit jednotvárný kasárenský život za jiné povolání. Dále v uniformě, ve službách Jeho Apoštolského Veličenstva, nicméně na cestách a ve stálém kontaktu s obyvatelstvem. A také se možná chtěl vrátit do Čech za rodiči a uniknout tak službě v naprosto odlišné kultuře, kam teprve s příchodem rakouské správy začala pronikat moderní civilizace.

Podal si proto žádost k Zemskému četnickému velitelství č. 2 v Praze a 4. července 1887 se hlásil v Karmelitské ulici na Malé Straně u zemského velitele k nástupu své roční zkušební doby.¹³

10 NA, Generální velitel četnictva (GVČ), kart. 157, kvalifikační spis V. Řezáče, Dienstliche Verwendungen.

11 Tamtéž, Besondere Kenntnisse, Besondere Geschicklichkeiten.

12 Tamtéž, Dienstliche Verwendungen.

13 Tamtéž.

Četnickým důstojníkem

Četnický sbor plnil v Rakousku převážně policejní úkoly. Zajišťoval veřejnou bezpečnost, pátral po pachatelích přestupků, přečinů a zločinů, zajišťoval eskorty a vůbec vykonával nařízení svých nadřízených orgánů. Zde se dostáváme k jisté zvláštnosti četníků, kteří se roku 1876 vydělili z armády, až do roku 1918 spadali v nejvyšší instanci pod ministerstvo zeměbrany a stáli někde na půli cesty mezi vojenským sborem a policií. Vojensky byli organizováni, měli hodnostní značení stejné jako vojáci, jejich důstojnický sbor, jak jsme viděli, se také doplňoval z řad armádních důstojníků. Ti dohlíželi na kázeň, výstroj, výzbroj a přesné plnění služebních předpisů, zatímco politické úřady, okresní hejtmanství a místodržitelství určovaly přesnou náplň četnické služby a jim se také zodpovídali četničtí velitelé. Zemský četnický velitel pravidelně navštěvoval pražského místodržitele, aby mu podal raport o bezpečnostní situaci v zemi, okresní četnický velitel podobně informoval okresního hejtmána.¹⁴

Vznik četnictva je úzce svázán s revolučními událostmi roku 1848. Revoluční radikálové sice svůj boj na barikádách prohráli, nicméně některé liberální reformy zůstaly v platnosti. Především došlo v habsburské monarchii ke zrušení poddanství, čímž padla veškerá dosavadní patrimoniální správa. Z poddaných se najednou stali občané, přestal existovat základní stavební článek státu a společnosti – panství, na kterém policejní a soudní funkce vykonával jeho majitel, ať už to byl šlechtic, církve nebo kdokoli jiný. Vznikly obce, byla zřízena samospráva a policejních a soudních úkolů se musel chopit i stát. Do tohoto období spadá zřízení rozsáhlé soustavy okresních soudů, politické správy vykonávané okresními a krajskými hejtmany. Aby tyto státní orgány měly jak obyvatelstvo donutit k plnění jejich nařízení, musel zde fungovat i výkonný, donucovací aparát.

Dne 8. června 1849 zřídil císař František Josef I. četnický sbor. Původně se sbor dělil na 16 četnických pluků, které se po prohrané prusko-rakouské válce a ztrátě Benátska přeměnily na zemská četnická velitelství v každé korunní zemi, případně jedno pro více menších zemí. Pro Čechy vzniklo v Praze Zemské četnické velitelství č. 2, které roku 1888, kdy do jeho svazku vstupoval mladý myslivecký poručík Václav Řezáč, mělo systemizovaný

14 K historii četnictva viz Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: Dějiny policie a četnictva I. Habsburská monarchie 1526–1918. Praha 1997. Podrobně též Neubauer, Franz: Die Gendarmerie in Österreich 1849–1924. Wien 1924.

stav 20 důstojníků a 1 567 četníků.¹⁵ Václav Řezáč nastupoval k četnictvu v době, kdy v křesle ministerského předsedy Předlitavska seděl Eduard hrabě Taaffe, nejdéle úřadující rakouský ministrpředseda. Od doby jeho vlády značně rostla služební zátěž četnictva – v souvislosti s přírůstkem obyvatel, masivní byrokratizací státní správy a přiosťřením sociálních a národních poměrů v Čechách stoupal nepřetržitě počet četníků podřízených pražskému velitelství a z Prahy se také stalo jedno z nejobtížnějších velitelských míst vůbec.

Když se Václav Řezáč hlásil svému novému představenému na četnickém velitelství, jistě nemohl tušit, že jednou zaujme jeho místo. Zatím ho čekala půlroční zkušební doba, během které se měla četnická správa přesvědčit, zda je schopný vyřizovat nutné administrativní úkony a zároveň vést a školit podřízené četníky.¹⁶ Armádní důstojníci přijatí do svazku četnictva se totiž stávali v první řadě veliteli četnických oddělení přímo podřízených zemskému velitelství. Služebně mladší důstojníci vedli oddělení v menších městech a jejich služba spočívala především v inspekcích podřízených stanic, služebně starší veleli již tzv. administrativním oddělením a byli zodpovědní za správné úřední vedení jak svého, tak i sousedního oddělení, kde sloužil mladší důstojník.

Z roku 1887 se bohužel nezachovaly žádné písemnosti zemského velitelství, nevíme proto, jak přesně vypadalo přijímání Václava Řezáče k četnictvu a jak probíhal jeho zkušební půlrok.¹⁷ Jistou představu si můžeme udělat z mladších materiálů, které se zachovaly pro začátek 20. století sice pro jiné důstojníky, ovšem úřední postup byl jednotný pro všechny. Došlo jen k jedné změně – v roce 1895 začal platit nový zákon o četnictvu, který prodloužil zkušební dobu z půl roku na rok.¹⁸

Každý důstojník nastupující k četnictvu od vojska musel nejdříve získat svolení nadřízených k přestupu a vybrat si příhodný okamžik, kdy ministerstvo zeměbrany vyhlášovalo volná místa četnických důstojníků. Ta byla samozřejmě vázána na jednotlivá zemská velitelství, nicméně žádný adept četnické služby nemohl počítat, že bude celý život sloužit na jednom místě. Přemístění nejen v rámci země, ale po celém Předlitavsku bylo

15 NA, ZČV, kart. 86, res. 1913, č. j. 3754res./1913.

16 Gesetz und Dienst-Instruction für die k. k. Gendarmerie der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder vom 26. Februar 1876, § 125.

17 Gesetz und Dienst-Instruction für die k. k. Gendarmerie der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder vom 26. Februar 1876, § 28.

18 Popis přijímání armádních důstojníků do četnictva jsem čerpal z dokumentů NA, ZČV, kart. 80–86.

běžnou součástí četnického života, především u mladších důstojníků. Složení služební přísahy a prvnímu přidělení předcházela lékařská prohlídka v zeměbranecké divizní nemocnici, pro Čechy v Praze. Teprve byl-li kandidát uznán způsobilým služby, dostal se na své první místo – byl na tři měsíce přidělen doplňovacímu oddělení zemského velitelství. Učil se zde základní zákony, které ke službě potřeboval, četnickou instrukci a ministerská nařízení. Václav Řezáč tak léto roku 1887 strávil v Praze, kde pod vedením štábních důstojníků poznával, co obnáší nová služba. Především se musel sžít s častým cestováním po celém rozlehlém obvodu zemského velitelství a s tím spojenými přehlídkami četnických stanic. Každá taková přehlídka měla svůj předem daný scénář. Vedle kontroly správného vedení kancelářských písemností a služebních dokumentů musel důstojník mužstvo prozkoušet ze znalosti zákonů, seznat, kde a jak bydlí, vyslechnout jeho stížnosti a přání. Součástí přehlídky mohl být i výcvik v šermu a ve střelbě. Od října 1887 bylo poručíku Řezáčovi svěřeno první samostatné velení, dostal oddělení v Táboře, kam také ihned odcestoval a kde strávil zbytek své zkušební doby. Zde byl již svým vlastním pánem, nicméně zemský velitel o novém přírůstku do stavu svých důstojníků pravidelně referoval četnickému inspektoru a ministerstvu zeměbrany. Posuzoval jeho velitelské schopnosti i to, jak se dokáže zhostit byrokratických povinností, které ho jako velitele oddělení nemálo zaměstnávaly. Obvykle se také osobně přesvědčil o jeho kvalitách, když jej na oddělení navštívil a společně provedli několik přehlídek podřízených stanic.¹⁹

Během své zkušební doby musel důstojník vypracovat i několik tzv. themat, kde např. sepisoval hlášení podle zadání četnického inspektora, trestní udání při porušení subordinatione apod. Na základě výsledku themat, jež se předkládaly do Vídně, hodnocení zemským velitelem i hlášení od štábních důstojníků, kteří s důstojníkem na zkoušku absolvovali vizitační cesty, bylo posuzováno jeho vojenské chování a vystupování a také vhodnost k četnické službě. Poslední krok k vytoužené četnické uniformě představovalo složení odborné zkoušky před četnickým inspektorem a zástupci politické správy. V lednu 1888 tak poručík Řezáč v Táboře převzal rozkaz zemského velitele společně s „maršrutou“, předal velení a odcestoval do Vídně. Čekala jej dvoudenní zkouška, kde měl prokázat, co se všechno za zkušební půl rok naučil.²⁰ Současně zemský velitel vypracoval závěreč-

19 NA, GVČ, kart. 157, kvalifikační spis V. Řezáče, Dienstliche Verwendungen.

20 Tamtéž, Später absolvierte Schulen u. dgl.

nou zprávu o jeho pokroku a možném převzetí k četnictvu. Hodnotil jeho samostatnost při vedení oddělení, udržování pořádku a disciplíny a vedení kanceláře. Nemenší zřetel se kladl i na jeho chování mimo službu, zda žije ve spořádaných finančních a rodinných poměrech, nedělá dluhy a nestýká se s lidmi pochybné pověsti. Pověst četnictva nesměla být za žádnou cenu poskvrněna přijetím nějaké černé ovce.

Dne 20. ledna 1888 složil Václav Řezáč odbornou četnickou zkoušku a k tomuto datu byl také přijat jako poručík k c. k. četnictvu. Četnickým důstojníkem jej jmenoval samotný císař. Začínala nejdelší etapa jeho života, četnická služba. Přidělení prozatím zůstalo stejné, velitel četnického oddělení v Táboře. A nadřízení si na něj rozhodně nemohli stěžovat. Zemský velitel jej hodnotil jako snaživého a pilného z přesvědčení a ocenil také jeho snahy o další sebevzdělávání.²¹

Život císařského důstojníka, služba trůnu, oddanost a věrnost monarchii byly v c. a k. mocnářství vysoce ceněny. Sám císař se zřídka objevoval v jiném oblečení než ve vojenské uniformě. V uniformě byl povolen i přístup ke dvoru a císaři, společenské postavení císařských důstojníků bylo, v porovnání s jejich nuznou gáží, relativně vysoké. Rozhodně vyšší a finančně náročnější na reprezentaci než si mohli se svým platem dovolit.²² Důstojnická čest a život podle přísných morálních zásad měly být samozřejmé pro každého, byť i jen „obyčejného“ poručíka četnictva. Nic nesmělo ohrozit pověst armády a jejího důstojnického sboru, ani svatba. Najít si nevěstu a oženit se představovalo pro nejednoho důstojníka neřešitelný problém. Jednak měla armáda přesně určený počet manželství na každý pluk, jednak před každou svatbou musel důstojník složit tzv. kauci, jež měla zajistit zaopatření manželky a možných dětí v případě jeho smrti. A najít nevěstu, která by byla ochotna snášet všechny útrapy vojenské existence, četné cestování, stěhování a odloučení manžela od rodiny, zároveň přesvědčit její rodinu, aby případně přispěla na nutnou kauci, nebylo vůbec snadné. Roku 1887, tedy v roce, kdy se mladý poručík Řezáč mohl rozhodovat o svém dalším životě, zvýšil nový předpis nutnou kauci a nově stanovil *numerus clausus* pro manželství v armádě: nyní to byla jedna čtvrtina u bojových jednotek a polovina u důstojníků generálního štábu. Pro příklad, ještě v roce 1907 musel poručík složit 30.000 zlatých

21 Tamtéž, kvalifikační tabulka z roku 1888.

22 Viz též Havránek, Jan: Sociální postavení a mravní kodex c. (a) k. důstojníka a úředníka. In: Český lev a rakouský orel v 19. století. Praha 1996, s. 110–119.

(60.000 K), aby dostal povolení ke svatbě, což byl třicetinasobek jeho průměrného ročního platu!²³

Václavu Řezáčovi muselo být jasné, že takto se ještě dlouho neožení. Nemohl očekávat, že by za něj kauci složili rodiče, neměl ani žádnou protekci a vidinu rychlého služebního postupu a tím pádem i vyšší gáže.²⁴ Existovala ale ještě jedna možnost. Od zavedení nového zákona o četnictvu roku 1876, kdy byl sbor vyčleněn z armády a podřízen c. k. ministerstvu zeměbrany, nemuseli ženitbychtiví četničníci skládat žádnou kauci a kauce již složené vyplácela správa zpět.²⁵

Můžeme se bohužel jen domnívat, že v roce 1887, kdy v Praze konal svou tříměsíční zkušební službu u doplňovacího oddělení, se Václav Řezáč seznámil s Josefou Vejvodovou, dcerou Vojtěcha Vejvody, optika a mechanika z Litoměřic. Než však mohlo dojít k sňatku, složil poručík Řezáč odbornou zkoušku a od 1. listopadu 1888 jej císař odvelel k zemskému velitelství č. 12 v Lublani, kde se měl ujmout velení tamního oddělení. Jejich vztah se však nepokazil a brzy po odvelení začali oba podnikat kroky k uzavření sňatku. Poručík a od května 1889 nadporučík Řezáč požádal ministerstvo zeměbrany o udělení povolení k sňatku a nevěsta zažádala příslušný okresní soud o zplnoletnění, zároveň jí pro potřeby četnické správy purkmistrovský úřad v Litoměřicích vystavil potvrzení o počestném životě. Aby věci běžely ještě rychleji, požádal Řezáč vojenský farní úřad ve Štýrském Hradci o dispens od dvou ohlášek, a tak se 14. května v Litoměřicích mohla slavit svatba. Nevěstě bylo 22 let, ženich byl o osm let starší.²⁶

Krátce po svatbě se novomanželé přesunuli do Lublaně a pro mladou paní Řezáčovou nastal život ženy důstojníka – časté stěhování a mužovy četné služební cesty po obvodu oddělení. Již od 1. srpna byl nadporučík Řezáč přidělen zemskému velitelství č. 9 pro Dalmácii, nejprve jako velitel oddílu v Risanu na pobřeží Boky Kotorské a od května 1890 působil další čtyři roky jako pobočník zemského četnického velitele v Zadaru (Zara). V Dalmácii se také narodily jejich první děti: již roku 1890 syn Antonín, který však zemřel

23 Deák, István: *Beyond Nationalism. A Social and Political History of the Habsburg Officer Corps, 1848–1918*. New York 1990, s. 139–142.

24 NA, GVČ, kart. 157, kvalifikační spis V. Řezáče, Privat-Verhältnisse.

25 Gesetz und Dienst-Instruction für die k. k. Gendarmerie der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder vom 26. Februar 1876, § 47.

26 Státní oblastní archiv (SOA) v Litoměřicích, Sběrka matrik, Litoměřice děkanství, sign. 98/119 – katolická matrika oddaných 1874–1891, fol. 207. Nepodařilo se mi bohužel zjistit přesné datum narození syna Antonína. Je totiž možné, že právě jeho narození v roce 1890 bylo důvodem uspořádání svatby, aby na nevěstě nebylo poznat pokročilé těhotenství.

ještě mladý 14. ledna 1908, dcera Jana Marie přišla na svět o rok později a rok po ní další syn František Jan. V očekávání dalšího potomka dostali Řezáčovi dobrou zprávu, četnický nadporučík opět měnil zemské velitelství. Prvního května 1894 měl nastoupit v Brně jako pobočník zemského velitele. Celá rodina se tak stěhovala z Dalmácie blíže domovu. Václav Řezáč si vedle znalosti části Kraňska a Dalmácie odnášel i slušné znalosti srbochorvatštiny.²⁷

Velícím jazykem četnictva byla samozřejmě němčina, nicméně nelze si dělat iluze, že by všichni c. k. četníci mluvili bezchybně německy. Schopní jí museli být hlavně velitelé stanic a okresů, zbylé mužstvo si většinou vystačilo místním jazykem, ostatně museli se především domluvit s místními, jinak by byli jako četníci na svém místě úplně zbyteční. Jednou z hlavních povinností důstojníka – velitele oddělení – se tak stalo školení mužstva v psaní služebních hlášení. Služební instrukce jasně nakazovala, aby se velitel při přehlídce stanice přesvědčil, kdo píše služební hlášení. Četníky, kteří již uměli z pohledu služby dostatečně německy, měl výslovně této povinnosti zprostit a přikázat ji naopak mužům, již se ještě ve znalosti služební řeči potřebovali utvrdit.²⁸

Dne 1. května 1894 se Václav Řezáč hlásil veliteli zemského velitelství v Brně, zakrátko se mu narodila dcera Marie Františka a o rok později získal na límec další hvězdičku, již třetí, stal se tedy rytmistrem II. třídy. Byl zkušeným četnickým důstojníkem, vždyť v četnictvu sloužil bezmála sedm let, dosáhl bezvadné kvalifikace a zdokonalil si i svou němčinu, kterou nyní již nadřízení označovali jako perfektní.²⁹ Čekala jej tak další výzva – v červnu 1896 převzal vedení administrativního oddělení v Brně. Jak napovídá název, jednalo se o náročnější a zodpovědnější práci, ke které patřila i trestní pravomoc nad četnickým mužstvem, a to na úrovni velitele roty ve vojsku. Osvědčil se, po dvou letech se přesunul jako velitel administrativního oddělení do Olomouce, po dvou letech se vrátil zpět do Brna a 1. ledna 1903 znovu měnil zemské velitelství. Tentokrát jej bylo třeba ve Slezsku. Z Moravy ale neodcházal s prázdnou. Nejen že byl v listopadu 1897 povýšen na rytmistra I. třídy, především si jako pobočník moravského zemského velitele vysloužil Výraz Nejvyšší spokojenosti ze strany samotného císaře

27 NA, GVC, kart. 157, kvalifikační spis V. Řezáče, Privat-Verhältnisse, Dienstliche Verwendungen. Srov. NA, Policejní ředitelství I, konskripce, kart. 528, obraz 537.

28 Dienst-Instruction für die k. k. Gendarmerie der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder vom 26. Februar 1876, s. 69–72.

29 NA, GVC, kart. 157, kvalifikační spis V. Řezáče, Privat-Verhältnisse, Dienstliche Verwendungen.

za vynikající službu po boku svého nadřízeného. Není pochyb o tom, že to byl právě zemský velitel, který svého pobočníka roku 1896 na vyznamenání navrhl a tímto krokem mu usnadnil další kariérní růst. Toto vyznamenání, které bylo v mírových časech spojeno s udělením vojenské záslužné medaile na rudé stužce (Militär-Verdienst-Medaille auf rothem Bande), bylo jasnou a na první pohled viditelnou ukázkou příkladné četnické služby. Na zadní straně medaile z pozlaceného bronzu se totiž skvěl latinský nápis *sig-num laudis*, znamení chvály od samotného císaře.³⁰

Do Opavy ale současně odcházel jako otec pěti dětí – roku 1902 přibyla do rodiny třetí dcera Helena Josefína. S důstojnickým platem si celá rodina jistě nemohla žít nad poměry, po celou dobu četníkování také tabulky udávající jeho soukromé poměry jako nemajetné, Řezáč se ale nestal jedním z těch důstojníků, kteří spadli do dluhů a neurovnané finanční záležitosti poškodily jejich kariéru. Důstojnická čest a služba císaři stály v rodině rytmistra Řezáče na prvním místě a jistě působily i na jeho děti, především na oba syny – mladší František měl pokračovat v otcových šlépějích, když jej roku 1902 jako desetiletého rodiče vyslali studovat do St. Pölten na vojenskou nižší reálku. Čekal jej čtyřletý internát a vidina důstojnického života v c. a k. armádě.³¹

Rytmistr Václav Řezáč měl před sebou náročné umístění. Zemské četnické velitelství v Opavě bylo relativně malé, mělo jen čtyři oddělení, avšak v prvním desetiletí nového století to v jeho obvodu vřelo. Značné sociální nepokoje a zvýšená kriminalita byly odrazem skladby tamějšího obyvatelstva. Růst těžební činnosti a současně rozvoj železárenského průmyslu lákaly do oblasti mnoho chudých lidí z ostatních zemí monarchie, kterým se ne vždy podařilo najít vhodné uplatnění. Prostituce, alkoholismus, drobné krádeže, ale i loupežná přepadení a vraždy tak trápily celý kraj. Řezáč nastupoval jako velitel prvního administrativního oddělení v samotné Opavě. Z titulu své funkce tak současně zastupoval i zemského četnického velitele v době jeho nepřítomnosti. Opavské velitelství obhospodařovalo pouze malý obvod, a tak zemský velitel neměl k ruce žádného štábního důstojníka. Rytmistr Řezáč si tehdy poprvé vyzkoušel, co to znamená vést celé zemské „komando“. Svým bezchybným a zodpovědným vedením jak svého oddělení, tak i celého zemského velitelství si vysloužil další vysoké vyznamenání.

30 NA, GVČ, kart. 157, kvalifikační spis V. Řezáče, Privat-Verhältnisse, Dienstliche Verwendungen, Inländische Dekorationen, dann Belohnungen.

31 Tamtéž, Privat-Verhältnisse.

Zemský velitel jej navrhl četnickému inspektoru k propůjčení rytířského kříže Řádu Františka Josefa. Inspektor návrh schválil a zaslal ministru zeměbrany, který jej předložil vojenské kanceláři Jeho Veličenstva: „*Tento rytmistr slouží aktivně bezmála 30 let, během kteréžto doby vykazoval vždy v zájmu Nejvyšší služby jen prospěšnou a horlivou činnost. Rytmistru Rezáčovi (sic!) byl již Nejvyšším rozhodnutím oznámen Výraz Nejvyšší spokojenosti. Zmíněného rytmistra je v současné době nutno díky jeho příkladným schopnostem, vylíčeným mimo jiné v kvalifikační tabulce, počítat mezi nejlepšími veliteli oddělení.*“³² Císař návrh schválil a rytmistr Řezáč si na rozloučenou se Slezskem mohl vedle záslužné medaile připnout i kříž jeho řádu.

Roku 1906 oslavil Václav Řezáč 47. narozeniny. Ve vojsku a četnictvu sloužil přesně třicet let, před nárokem na penzi jej čekalo ještě poslední desetiletí služby. Dosáhl hodnosti rytmistra a v posledních letech mu byly svěřovány stále náročnější úkoly. Vyzkoušel si funkci pobočníka velitele, velel různým oddělením v několika předlitavských zemích a naposledy dokonce s úspěchem zastupoval zemského četnického velitele. Nyní přišlo přeložení do Prahy, čímž se kruh jeho četnické služby uzavíral. Odcházel tam, kde před lety jako mladý poručík k četnictvu nastupoval a kde nyní měla jeho kariéra konečně nabrat nový směr a vyčlenit se tak z řady běžného života četnického důstojníka.

Do Prahy

Už když cestoval ku Praze, musel tušit, že v císařské vojenské kanceláři leží návrh na jeho jmenování štábním důstojníkem v Praze. Zemské četnické velitelství č. 2 pro Čechy bylo druhé největší v celé monarchii co do počtu mužstva a četnických oddělení a sám zemský velitel rozhodně nebyl schopný v rámci roku projet a přehlédnout celý svůj obvod. K ruce měl proto přiděleny tři tzv. štábní důstojníky, kterým byla svěřena část jeho pravomocí. Vykonávali v jeho zastoupení přehlídky, dohlíželi na správný výkon služby okresních a obvodních velitelů a měli také trestní pravomoc. Na jejich zprávy, dojmy, zkušenosti a poznatky se musel zemský velitel spolehnout při koncipování zpráv četnickému inspektoru a c. k. místodržitelství. Štábní důstojníky měl rovněž k ruce, když potřeboval vyšetřit udání na jiné

32 Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv (KA), Militärkanzlei Seiner Majestät des Kaisers (MKSM), kart. 898, sign. 13-4/47. Au. Vortrag des k. k. Ministers für Landesverteidigung dd. 28. 4. 1906, Z. 1405/XX ex 1906.

důstojníky – velitele oddělení, když mu ministerstvo přeposlalo k prošetření parlamentní interpelaci, když nastoupil mladý vojenský důstojník jako adept četnické služby. Naopak v případě, že na přehlídce vyrazil zemský četnický velitel, vedl velitelství určený štábní důstojník – hned roku 1907 si to vyzkoušel i Václav Řezáč, když celou půlku srpna měl na starosti fungování aparátu nejvyššího četnického úřadu v Čechách.³³

V květnu 1906 Řezáč nastoupil novou službu v Praze a během listopadového povyšování se dočkal hodnosti majora. Teprve v říjnu 1907 za ním přišla i rodina; v Praze panovala bytová nouze a sehnat slušný pronájem za četnickou gáží pro sebe i rodinu tak trvalo více než rok.³⁴ Jestliže Praha pro Řezáče představovala vyvrcholení jeho kariéry, rodinného štěstí mu mnoho nepřinesla. V lednu 1908 zemřel nejstarší syn Antonín a o šest let později jej opustí i jeho manželka Josefa.³⁵

Rok 1908 byl neblahý pro celou říši. Ačkoli se vše chystalo na velkolepé oslavy 60. výročí nástupu císaře na trůn, vnitropolitická situace vypadala bezvýhodně. Na počátku roku proběhly volby do českého zemského sněmu, který měl podle mínění předsedy vlády Maxe svobodného pána Becka vyřešit napjatou situaci v království a dohodnout kompromis mezi Čechy a Němci. Národnostní napětí totiž začalo omezovat i samotnou státní správu. Němečtí úředníci odmítali přijímat česky psaná podání, čeští soudci úřadovali česky, příchod státního zaměstnance do regionu obydleného převážně odlišným etnikem, ať to byli Němci či Češi, vyvolával polemiky v novinách, dotýčný často ani nemohl nalézt podnájem, neměl kam dát děti do školy.

V září zasedl sněm a než mohl začít pracovat, ochromila jej německá obstrukce. Němci a Češi se nedokázali dohodnout vůbec na ničem, a tak 15. října musela vláda sněm odročit. Poslední den se v něm poslanci ještě porvali. V důsledku uzavření zemského sněmu podali demisi oba čeští ministři, Beckova vláda padla.³⁶

V Praze vypukly národností nepokoje, rozhořčené české obyvatelstvo, které dávalo Němcům za vinu neúspěch sněmovních jednání, si vylilo zlost na provokujících buršáckých studentech. Došlo k násilnostem, rvačkám

33 Tamtéž, kart. 906, sign. 46-1/14.

34 NA, Policejní ředitelství I, konskripce, kart. 528, obraz 537.

35 Josefa Řezáčová zemřela v prosinci 1914. Srov. NA, České místodržitelství Praha – presidium (PM), sign. 8/49/1, kart. 5400, poznámka na oznámení o nástupu dovolené z 22. prosince 1914. „Mit Anlasse des Ablebens der Gattin telef. die Einbringung gemeldet.“

36 Tobolka, Zdeněk: Politické dějiny čsl. národa III/2, 1891–1914. Praha 1936, s. 501–509.

a protiněmeckým demonstracím. Největší výtržnosti se soustředily v ulici Na Příkopě, kde se nacházel Německý dům (tzv. Casino), centrum buršáckých studentů, a v blízkosti Václavského náměstí. Protože síly pražské policie na masové protesty brzy nestačily, muselo již 19. října zasahovat vojsko, jehož jedna rota vyklízela ulici Na Příkopě. Zemský četnický velitel urychleně svolával do Prahy četnické posily z nejbližších oddělení. V následujících dnech již ve strážní službě pražské policii pomáhalo četnictvo. Největší výtržnosti pravidelně propukaly v neděli, kdy měli lidé volno. Nejinak tomu bylo v neděli 8. listopadu.³⁷

Druhá listopadová neděle začala poměrně chladně. Teplota osm stupňů pod nulou neslibovala velkou účast na demonstraci. Úřady však nechtěly nic zanedbat a po předchozích zkušenostech povolaly do zbraně na 300 policejních strážníků a 200 četníků. Mimoto byl o situaci vyrozuměn velitel pražského VIII. sboru. Velení čtyř četnických čet se ujal major Václav Řezáč. Své muže rozmístil na roh Václavského náměstí, k Prašné bráně a nejvíce, 120 četníků, nechal stát v rezervě v Nekázance.

Kolem půl desáté se začaly Příkopy plnit českými nacionály pod vedením poslance Václava Jaroslava Klofáče. Jejich hlavním cílem bylo znemožnit německým studentům naplánovaný „Bummel“ – korzování po Příkopech v buršáckých krojích. Mezitím se na místo dostavil i dvorní rada Karel Křikava, pražský policejní ředitel, a společně s majorem Řezáčem řídil bezpečnostní opatření. Četníci se stáhli z obou stran ulice a společně s policejními strážníky vytvořili dlouhý kordon po celé délce chodníku na novoměstské straně. Cílem bylo ochránit studenty směřující do Německého domu. To se však úplně nepodařilo. U Prašné brány se strhla rvačka. Policii i četnictvu se sice brzy podařilo oba tábory oddělit, ale rada Křikava již nehodlal nic riskovat.³⁸ Můžeme se domnívat, že 120 četníků připravených v Nekázance tam jistě nebylo náhodou a že policejní ředitel jen čekal na záminku, aby mohl dát Příkopy vyklidit, uklidnit tak situaci a zároveň ji sobě ulehčit.

Četnická asistence se rozdělila na dvě půlky a jednoduše vyklidila Příkopy tak, že vytlačila přítomné oběma směry. Většina protestujících Čechů se pak rozešla směrem na Senovážné náměstí, němečtí studenti schovaní dosud v kasinu vzdali konání *bummlu* a pod ochranou četnictva se Havířskou ulicí přesunuli do Karolina, kde uspořádali protestní shromáždění. Kolem druhé hodiny mohlo četnictvo odejít zpátky do kasáren. Situace se přiostrila

37 Tamtéž.

38 Prager Tagblatt 32, č. 309, 9. listopadu 1908, s. 1.

znovu kolem páté hodiny odpoledne, četníci společně s policií rozestavěli hlídky kolem německých budov v centru města: jedna četa stála v paláci Sylva-Taroucca na Příkopech, další zaujala pozice před budovou místodržitelství na Malostranském náměstí, četníci obsadili i Karlovo, Tylovo a Senovážné náměstí. Několik oddílů stálo před německým divadlem a na Václavském náměstí u ústí Vodičkovy ulice. Teprve v půl osmé se mohli četníci, opět pod velením majora Řezáče, vrátit do kasáren v Karmelitské ulici.³⁹

Podobné scény se opakovaly i další listopadové neděle, policejní ředitel musel pokaždé nechat vyklidit ulici Na Příkopě, četníky i policejní stráž zasypávali demonstrující nadávkami, křičeli na ně i „Však vám to Srbové oplátí“ jako narážku na tehdejší vážnou mezinárodní situaci vyvolanou rakouskou anexí Bosny a Hercegoviny. Nepokoje dostoupily vrcholu sedmou protestní nedělí 29. listopadu, kdy na četnictvo a policii padaly už i kameny, protestující vykřikovali protirakouská hesla a černožluté monarchistické vlajky skončily ve Vltavě. Svou porci kamení dostal i pomník maršála Raddeckého přímo před budovou místodržitelství.⁴⁰ Nová vláda svobodného pána Bienertha přistoupila k razantnímu opatření a dnem 2. prosince nad Prahou a okolními okresy vyhlásila výjimečný stav. Přesně na den 60. výročí nástupu Františka Josefa na trůn.

Činnost četnického majora Řezáče během podzemních pražských nepokojů, především zvládnutí náročných zásahů v čele početné jednotky, dokázalo ocenit i nadřízené ministerstvo zeměbrany a vystavilo mu pochvalný dekret, který se tak připojil k seznamu jeho služebních pochval a vyznamenání. V listopadu roku 1909 byl Václav Řezáč povýšen na podplukovníka.⁴¹ Vše se začalo pomalu schylovat k tomu, že převezme velení četnictva v Čechách. V jeho kvalifikaci vypracované zemským četnickým velitelem plukovníkem Eduardem Weitenweberem, místodržitelem Karlem hrabětem Coudenhove a četnickým inspektorem Michaellem Tišljarem von Lentulis se dočteme následující hodnocení:

„Pevný a své cti dbalý charakter, ctižádostivý, klidný a rozvážný, velmi schopný s velmi dobrým úsudkem, iniciativní, velmi snaživý a pracovitý s vynikajícími

39 Tamtéž, s. 3. Srov. NA, ZČV, kart. 78 - res. 1908, ZČV v Praze redakci Prager Tagblatt 668res. ze dne 10. listopadu 1908 ohledně uvedení správného velitele četnické asistence během demonstrací dne 8. listopadu 1908. Velitelem nebyl dle údajů v novinách major Průcha, ale major Václav Řezáč.

40 Prager Tagblatt 32, č. 330, 30. listopadu 1908, s. 1.

41 NA, GVČ, kart. 157, kvalifikační spis V. Řezáče, Dienstliche Verwendungen, Inländische Dekorationen, dann Belobungen.

výsledky. Se svými pracovními povinnostmi příkladně obeznámený a také jim plně dostává. Svému veliteli je vynikající oporou. Je starostlivým představeným pečujícím o blaho mužstva a zároveň všeobecně uznávaný kolega a kamarád. Podle zprávy místodržitele zvládl velení četnické asistence v Praze s obzvláštním taktem a také nebyvalou energií a nadhledem. K vedení zemského četnického velitelství nadměru způsobilý.“⁴²

Zemským velitelem

Dne 21. dubna 1910 byl podplukovník Václav Řezáč na návrh ministra zeměbrany císařem jmenován zemským četnickým velitelem v Čechách. Bylo zvykem, že odcházejícího velitele císař vyznamená, což se potvrdilo i v tomto případě. Plukovník Eduard Weitenweber šlechtic von Weitenhorst získal u příležitosti svého odchodu do penze komturský kříž Řádu Františka Josefa a také titul a charakter generálmajora. Tento velitel řídil četnictvo v Čechách od roku 1898 a za jeho působení došlo k značnému nárůstu mužstva i stanic, vznikla nová četnická oddělení v Karlových Varech, Teplicích-Šanově, v Benešově, Příbrami, Trutnově, Prachaticích, Mladé Boleslavi, Mariánských Lázních, Náchodě, Lanškrouně a naposledy v Jindřichově Hradci. V jeho osobě také odcházel ještě přímý účastník posledního ozbrojeného konfliktu v českých zemích. Jako kadet se účastnil prusko-rakouské války a z hradeckého bojiště si odnesl i medaili za statečnost.⁴³ Nový velitel se do své agendy nemusel nijak zvlášť zapracovávat, dokonale ji znal, nicméně bylo jeho povinností představit se šéfovi politické správy v Čechách, c. k. místodržiteli. Podplukovník Řezáč požádal i o audienci u císaře, kde zamýšlel poděkovat za své jmenování. Císařská kancelář jej však odkázala až na podzimní audienci, a tak dříve než císaře navštívil následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este, který v Čechách vlastnil rozsáhlé statky.⁴⁴

Jako zemský velitel reprezentoval Václav Řezáč veškeré četnictvo v Čechách, byl zodpovědný za správnou službu všech podřízených důstojníků a mužstva. Cokoli proniklo až k uším nadřízených do Vídně, stalo se v první řadě jeho problémem a jeho úkolem, který měl vyřešit. Zemský

42 Tamtéž, Kurze Charakteristik, Jahrgang 1908.

43 Prager Tagblatt 34, č. 114, 26. dubna 1910, s. 4.

44 NA, ZČV, kart. 81 - res. 1910, č. j. 236res./1910, ZČV v Praze kabinetní kanceláři ve Vídni ohledně udělení audience, ZČV kanceláři následníka trůnu arcivévody Františka Ferdinanda d'Este ohledně udělení audience.

velitel musel výtečně vycházet se šéfem politické správy, od kterého, aniž by mu byl podřízen, přijímal úkoly. Mimoto místodržitel každoročně podával o zemském veliteli a jeho schopnostech zprávu do Vídně, jež se pak odrazila i v kvalifikační listině.

V roce převzetí zemského velitelství čítalo četnictvo v Čechách 58 důstojníků a 2 769 mužů. Jen pro porovnání, je to o 28 důstojníků a 1 202 četníků více, než když Václav Řezáč v roce 1887 k četnictvu nastupoval.⁴⁵ Sám zemský velitel měl již k ruce také čtyři štábní důstojníky, kteří mu pomáhali v jeho nesnadné práci.

Jak jsem již uvedl výše, platilo zemské velitelství v Praze za jedno z nejnáročnějších míst pro četnickou službu. Nejenom svou rozlohou a počtem podřízeného mužstva, ale také kvůli četným průmyslovým oblastem, kde nebyla nouze o stávky a případné sociální nepokoje ze strany dělnictva. V neposlední řadě se v obvodu pražského velitelství nacházely statky a panství arcivévody Františka Ferdinanda d'Este: zámek Konopiště s rozsáhlými statky v okolí Benešova a také velkostatek s oborou a zámkem v Chlumci u Třeboně, kam se následník trůnu v druhé polovině července 1912 vydal na dovolenou a kde hodlal uspořádat své milované hony na divokou zvěř. O jeho příjezdu informovala arcivévodova kancelář třeboňské okresní hejtmanství, které okamžitě nařídilo posílit chlumeckou četnickou stanici ze tří mužů na šest. Konat službu v době arcivévodovy přítomnosti nebylo nic snadného, předně bylo nutné zajistit ostrahu na nádraží, podél cesty k chlumeckému zámku a i na samotném zámku musel být nepřetržitě přítomen alespoň jeden četník. Zároveň v době honu mělo četnictvo nařazeno uzavřít všechny veřejné cesty vedoucí skrze následnickovy lesy, aby si mohl nerušeně užívat své lovecké vášně. A na to tři četníci nemohli stačit. Podplukovník Řezáč neměl o arcivévodově cestě vůbec tušení, nikdo mu ji neoznámil, a tak 15. července nastoupil na sedmítýdenní dovolenou na svůj letní byt v Březnu poblíž Mladé Boleslavi.⁴⁶ Ještě 25. července bylo vše v pořádku, okresní hejtman přijal od Františka Ferdinanda poděkování za bezchybnou službu četnictva, avšak o několik dnů později zjistil následník, že mu na hrázi mirošovického rybníka někdo poškodil smrky tak, že jim polámал větve!

45 Tamtéž, kart. 85 - res. 1913, č. j. 150res./1913, opis, ministerstvo zeměbrany presidiu místodržitelství ohledně navýšení počtu četníků v zemi ze dne 13. února 1913.

46 NA, PM, sign. 8/49/1, kart. 5399, četnický inspektor oznamuje PM povolení dovolené pplk. Řezáčovi 15. července 1912.

Svůj hněv si arcivévoda, známý svou výbušnou povahou, nenechal pro sebe a napsal rovnou četnickému inspektorovi polnímu podmaršálku Michaeli Tišljarovi von Lentulis. Podle jeho udání byly „lesní pych a poškozování hrázdění na denním pořádku, aniž by proti tomu četnictvo cokoli udělalo a příslušným úřadům učinilo oznámení. Rovněž jeho c. a k. Výsost během svého pobytu v Chlumci neviděl žádného četnického důstojníka“. Již o tři dny později putoval z Března od podplukovníka Řezáče rozkaz štábnímu důstojníkovi majoru Selinkovi, aby případ vyšetřil na místě a podal hlášení. Z tohoto raportu jasně vyplývá, že poškození stromů arcivévoda četníkům oznámil a ti okamžitě zajistili pachatele; ohledně poškození plotů stanice nic nevěděla a nic nevěděl dokonce ani arcivévodův vrchní hajný. Poněvadž však císařská obora obnášela více jak 13 000 jiter (necelých 7 500 ha), navrhl major Selinka zvýšení stavu chlumecké stanice o dva muže a sousední stanice Suchdol nad Lužnicí o jednoho četníka, aby mohli arcivévodovy statky lépe střežit a napříště zamezit podobným událostem.⁴⁷

Četnický inspektor však musel Františku Ferdinandovi předložit hlášení, jak se s jeho stížností naložilo, a tak přikázal ostrým tónem zemskému velitelství výměnu velitele stanice v Chlumci, k navýšení jejího stavu mělo dojít s okamžitou platností a nadřízený četnický poručík v Jindřichově Hradci byl jako velitel oddělení potrestán osmi dny domácího vězení, poněvadž během arcivévodovy návštěvy nepřijel své podřízené zkontrolovat a osobně dohlédnout na bezpečnostní opatření. Napříště musel měsíčně vykazovat služební úspěchy četnictva na chlumeckém panství, které zemské velitelství předkládalo Františkově kanceláři na Konopišti.⁴⁸

Aféra doznívala ještě v říjnu 1912, kdy se na inspekční cestu po jižních Čechách vydal sám četnický inspektor. Navštívil stanice v Chlumci i Suchdole, které obě dostaly nového, mladšího velitele a zvýšily svůj stav, a navrhl zřízení ještě jedné stanice, jež by pomohla ohlídat majetek budoucího císaře. Staničním velitelům se dostalo poučení, že pochůzky lesem mají předpisovat co nejčastěji. Ani to však arcivévodovi nestačilo. „Že k vypátrání pachatele poškození stromů bylo třeba nejprve Nejvyššího pobídnutí, obzvláště když některá poškození byla již bezpochyby staršího data, je

47 NA, ZČV, kart. 84 -res. 1912, č. j. 410res./1912, koncept zprávy mjr. Selinky ZČV v Praze ze dne 16. srpna 1912.

48 Tamtéž, dopis četnického inspektora ZČV v Praze ze dne 25. srpna 1912.

více než překvapující a neslučitelné s náležitým chápáním svých služebních povinností. Tento případ jasně ukazuje oprávněnou domněnku, že by bez Nejvyššího zásahu četnictvo vůbec nezakročilo. (...) A přesto je možné si na každém kroku povšimnout, dokonce i v nejbližším okolí zámku, že v podstatě není jediné veřejné cesty, kde by ničení chtivé obyvatelstvo nechalo okolo stojící stromy ušetřeny. Jeho císařská Výsost musel ve svém Vysokém podivu a ku své Vysoké nelibosti již několikrát upozornit na tuto léta prováděnou, cílenou a beztrestnou devastaci stromořadí kolem silnic.⁴⁹

O dva roky později již František Ferdinand d'Este nebude mezi živými a habsburská monarchie se bude nacházet ve válečném stavu. Pro mnoho jejích občanů včetně náčelníka generálního štábu představovala válka vítaný lék na sílící neduhy mnohonárodnostního státu. V podstatě patová situace v Čechách vyústila v rozpuštění zemského sněmu, který nebyl schopný účinně pracovat a sanovat neúměrně zadluženou zemi. Zemské záležitosti začala spravovat komise, ale animozitu mezi Čechy a Němci to nijak nezmírnilo. Národnostní rozmršky se objevily i v samotném tmelu monarchie, v armádě a v četnictvu. Roku 1912 proběhla německými novinami vycházejícími v Čechách krátká zpráva o tom, jak četnictvo „vaškovatí“. Od 16. února do 20. března 1912 přijímalo zemské četnické velitelství v Praze na zkoušku nové četníky, kteří měli doplnit stávající mužstvo – 94 Čechů a 39 Němců. Zemský velitel Řezáč nebyl rozhodně žádný nacionalista a mužstvo přijímal tak, aby českými četníky vyplnil stanice v převážně českých krajích a německými pohraniční oblasti. Obyvatelé totiž četníka jiné národnosti přijímali velmi neradi. Přesto se tentokrát německým novinám zdálo, že zemský velitel – Čech – přijal více svých krajanů než by odpovídalo národnostnímu poměru. „Vždyť již dnes povstávají Němcům v častých případech značné nevýhody z toho, že se s českými četníky nedokážou pořádně dorozumět.“⁵⁰

Podobné zprávy se ve Vídni nebraly na lehkou váhu, a tak zakrátko přišel rozkaz ministerstva zeměbrany, aby zemský velitel připravil přehled četníků podle národnosti po jednotlivých odděleních.⁵¹

49 KA, fond KA III Sonderreihen – politischer Teil, kart. 390, k. k. Gendarmerie-inspektor, Nr. 1484 res./1912.

50 Reichenberger-Zeitung 53, č. 187, 7. srpna 1912, s. 2. Srov. Deutsches Agrarblatt 7, č. 63, 7. srpna 1912, s. 3.

51 NA, ZČV, kart. 83 – res. 1912, č. j. 464res./1912, přehled národnosti četníků dle jednotlivých oddělení.

Tab. 1

Číslo	Sídlo velitelství oddělení	Počet stanic v oblasti			Počet četníků	
		ryze německé	ryze české	smíšené	německých	českých
1	Praha		40			107
2	Litoměřice	23	8	5	67	33
3	Č. Budějovice	9	11	8	32	42
4	Jičín		35	3	1	106
5	Plzeň	7	15	15	18	82
6	Čáslav		26	4	5	73
7	Cheb	30			90	3
8	Liberec	32			85	13
9	Kladno		38	2		132
10	Karlovy Vary	32		2	96	5
11	Teplice	5		40	113	45
12	Chrudim		30	1	2	82
13	Benešov		37		2	102
14	Písek		36		1	85
15	Česká Lípa	30		1	72	9
16	Klatovy	9	17	10	25	78
17	Příbram		31	1	2	100
18	Trutnov	23	7	3	64	33
19	Hradec Králové	3	23	5	7	73
20	Král. Vinohrady		35		4	94
21	Tábor		31		6	79
22	Prachatice	17	8	14	50	44
23	Chomutov	21	5	6	71	21
24	Mladá Boleslav	4	18	6	15	67
25	Mariánské Lázně	26			57	7
26	Náchod	5	22	5	20	78
27	Lanškroun	3	16	13	15	69
28	Jindřichův Hradec	3	14	7	7	60
	celkem	282 (30,1%)	503 (53,8%)	151 (16,1%)	927 (35%)	1 722 (65%)
	<i>Důstojníci ZČV</i>					6
	<i>Doplňovací odd.</i>				13	25
	<i>Účetní kancelář</i>				2	4

Z tabulky vyplývá, že v českých krajích sloužili skutečně jen čeští četníci, ve smíšených oblastech však byla větší pravděpodobnost, že se na stanici objeví český četník než německý. Četnictvo se stalo jednou z mála složek státní správy, kde poměr Čechů a Němců odpovídal národnostním poměrům v zemi. Důležitá se jeví i okolnost, že zemské četnické velitelství se roku 1912 nacházelo plně v rukou českých důstojníků včetně zemského velitele, v listopadu konečně povýšeného do hodnosti plukovníka, která byla pro jeho místo systemizována.

Za světové války

Dne 23. července 1914 předal rakousko-uherský vyslanec v Bělehradě Wladimir Giesl svobodný pán von Gieslingen srbské vládě ultimátum. Poněvadž je Srbové bezvýhradně nepřijali, opustil vzápětí zemi. Vypukla první světová válka. Pro dokreslení vztahů a provázaností v rakouské státní správě není bez zajímavosti, že Wladimir Giesl byl synem Heinricha Karla Giesla, četnického inspektora, před kterým Václav Řezáč před 26 lety skládal četnickou odbornou zkoušku. A Wladimirův starší bratr Arthur v té době velel pražskému VIII. armádnímu sboru a s plukovníkem Řezáčem se bezpochyby osobně znal.⁵²

První dny války plně zaměstnaly veškeré státní úřady, všichni četníci nastoupili do služby, zemský velitel musel přerušit dovolenou, rozběhla se mobilizace, četníci roznášeli mobilizační lístky a dohlíželi na její nerušený průběh. V rozmezí několika dnů museli zajistit zrekvírování aut, koní a povozů. Jelikož část četnického mužstva i důstojníků odcházela k armádě plnit roli polního četnictva a jistit tak postupujícím vojskům týl, museli zbylí muži na stanicích v zázemí napnout síly ještě více, nehledě na to, že jim ve válečném čase přibývaly stále další úkoly. Pro okresní hejtmanství četnictvo představovalo jediný spolehlivý nástroj ku provedení všech vládních nařízení. Četníci střežili dráhu, pátrali po špionech a jak válka trvala déle, tak i dezertérech. Poskytovali asistenci a ochranu komisím při rekvírování obilí, masa, při soupisu hospodářských zvířat. Dohlíželi na mletí mouky. Střežili tábory pro válečné zajatce a od roku 1917 vedli jejich evidenci při přidělování na zemědělské práce.⁵³ Hlavní úkoly pro zemského četnického velitele pak byly formulovány zcela jednoznačně: udržet celý tento kolos

52 Österreichisches Biographisches Lexikon 1, s. 439, heslo Giesl von Gieslingen, Wladimir Frh.
53 Neubauer, F.: Die Gendarmerie, s. 202–206.

v provozu i s o mnoho nižším stavem mužů; nedopustit, aby se jakýmkoli způsobem zadrhl; zabránit propuknutí masových nepokojů a hladových bouří, které by se rozlily po zemi; nedopustit, aby venkov přestal plnit dávky pro města, v první řadě pro hladovějící Vídeň.

Plukovník Václav Řezáč dokázal těmto požadavkům dostát. Za bezvadné vedení zemského velitelství mu císař roku 1914, ještě před vypuknutím války, vyslovil znovu Výraz Nejvyšší spokojenosti, spojený s udělením stříbrné Vojenské záslužné medaile.⁵⁴ Další vyznamenání, poslední z rukou císaře Františka Josefa I., přišlo o dva roky později. Četnický inspektor jej navrhl na Řád železné koruny III. třídy jako ocenění za „*vynikající službu jakožto zemský četnický velitel v Čechách během válečných let 1914–15*“.⁵⁵

Jenomže válka nepřinášela jen pocty a vyznamenání. V prosinci 1914 Řezáčovi zemřela manželka Josefína a jeho jediný syn František odejel se svou jednotkou do Srbska. František Řezáč roku 1913 absolvoval Tereziánskou vojenskou akademii ve Vídeňském Novém Městě, jako čerstvý poručík nastoupil k pěšímu pluku 11 a s ním v rámci VIII. sboru odešel na srbskou frontu. Nicméně již 13. února 1915 jej velení přemístilo k Zemskému četnickému velitelství č. 10 v Opavě.⁵⁶ Za tímto krokem nelze nevidět zásah jeho otce, který jej samozřejmě nemohl povolát přímo k sobě, ale našel mu místo velitele četnického oddělení v zázemí, kde nahradil četnické důstojníky odvelené k polnímu četnictvu.

Václav Řezáč zastával svůj úřad k naprosté spokojenosti místodržitele i svého přímého nadřízeného četnického inspektora. A svým jednáním byl také blízkým spojencem pražskému místodržiteli Františku knížeti Thunovi.⁵⁷ Po celou dobu od vyhlášení války až do svého odchodu z úřadu musel místodržitel čelit útokům vrchního armádního velení, které zásobovalo císaře zprávami o velezrádném chování českých vojáků a které líčilo situaci v Čechách tak, jako by tam mělo každou chvíli vypuknout protirakouské povstání. A místodržitel neúnavně tyto ataky odrážel. K ruce měl hlášení policejního ředitele, okresních hejtmanů i jednotlivých četnických stanic, na nichž dokumentoval vymyšlené či přinejmenším hrubě zkreslené údaje generálního štábu. Nehodlal připustit, aby v Čechách nahradila civilní správu vojenská diktatura a místo místodržitele aby zemi vládl generál. V tomto

54 Verordnungsblatt für die k. k. Gendarmerie vom 20. Jänner 1914, s. 1.

55 KA, MKSM, sign. 13-10/20, kart. 1236, hromadné udílení řádů a vyznamenání v četnictvu za válečné zásluhy, návrh četnického inspektora.

56 NA, GVČ, kart. 3, Franz Řezáč – základní list.

57 Národní listy 59, č. 89, 13. dubna 1919, s. 1–2, fejeton Časové kapitoly VI.

ohledu se musel především spolehnout na četnictvo, že udrží v zemi klid a nedá těšínskému štábu záminku k provedení jejich plánu.⁵⁸

Knižete Thuna v březnu 1915 v úřadu nahradil Maxmilian hrabě Coudenhove, zkušený rakouský úředník a věrný služebník svého císaře.⁵⁹ Rok 1916 přinesl chřadnoucí monarchii další velké změny. Dne 21. října 1916 padl za oběť atentátu ministerský předseda Karl hrabě Stürgkh, o měsíc později zemřel František Josef I. Nový císař vyměnil velení armády, otevřel parlament a udělil milost na smrt odsouzeným českým politikům Karlu Kramářovi a Aloisi Rašínovi. I v životě Václava Řezáče došlo k výrazné změně, 1. února 1916 se znovu oženil. Jeho druhou manželkou se stala Klára Dědková, 53letá vdova po řediteli cukrovaru v Poděbradech.⁶⁰ I ke své druhé svatbě potřeboval plukovník povolení, tentokrát již od samotného císaře, jenž si na okraj spisu poznamenal: „ženich – plukovník 57 let, nevěsta 53 let“ – a povolení udělil.⁶¹

První světová válka představovala pro habsburskou monarchii osudový mezník. Již během konfliktu se stále jasněji ukazovalo, že bez zásadních změn a reforem nemusí soustátí vůbec přežít. Válka dále prohloubila již existující česko-německé soupeření. Mezi vládou a vojenským velením se rozhořel boj o Čechy, generální štáb se snažil na pražské místodržitelství dosadit vojáka a neváhal Čechy označit za velezrádný národ, k čemuž mu měla posloužit i uměle vyvolaná aféra pěšího pluku 28 a jeho údajného přechodu do ruského zajetí během ruské jarní ofenzivy v Karpatech roku 1915.⁶² Ani vláda však vůči Čechům nevystupovala smířlivě. Po odvolání Thuna a policejního ředitele Karla Křikavy následovaly pokusy ministerského předsedy Heinricha Clam-Martinice o rozřešení národnostní otázky v Čechách pomocí vládního oktroje přijatelného pro Němce, nikoli však pro Čechy.⁶³ Tento vývoj rakouské vládní politiky nakonec patrně přiměl i zemského velitele četnictva generála Řezáče ke změně svých vnitřních hodnot. Stát, jemuž dlouhá léta sloužil, se zásadně proměnil. Císař, jemuž ještě jako mladý myslivec přísahal, zemřel. Mnohonárodnostní monarchie se stále

58 Galandauer, Jan: František kníže Thun. Místodržící českého království. Praha – Litomyšl 2007, s. 251–257.

59 Srov. Lidové noviny 36, č. 338, 5. července 1928, s. 3, nekrolog Max Coudenhove zemřel.

60 NA, ZČV, kart. 1523, opis oddacího listu Václava Řezáče a Kláry Dědkové oddaných 1. února 1916 u Panny Marie Vítězné v Praze.

61 KA, MKSM, sign. 53-1/9, kart. 1246, Alleruntertänigste Vortrag des k. k. Ministers, Bewilligung zur Eheschliessung.

62 Viz Fučík, Josef: Osmadvacátníci. Praha 2006, zejm. s. 163–192.

63 Tobolka, Zdeněk: Politické dějiny čsl. národa IV. 1914–1918. Praha 1937, s. 224–230.

více vázala na svého německého spojence, který se začal vměšovat i do její vnitřní politiky. A označení Čechů jako velezrádného národa se muselo jistě dotknout i Václava Řezáče, který se nikdy svým českým původem netajil.

Na jednu stranu tak zemské četnické velitelství vedl loajální rakouský důstojník, na stranu druhou doma vystupoval jako otec, který se za každou cenu snažil ochránit syna od frontových bojů a který, a to je zásadní, začal spolupracovat s Maffii. Po návratu z rakouského žaláře navázal dr. Josef Scheiner společně s Františkem Sísem styky s Václavem Řezáčem a Bohuslavem Knoblochem, velitelem doplňovacího oddělení zemského velitelství. Pro plánované převzetí moci v Praze a v Čechách postupně zajistili jednu z nejdůležitějších složek s propracovanou sítí četnických stanic, vojensky organizovanou a poslušnou svých nadřízených. Maffii se totiž podařilo získat samotného zemského velitele.⁶⁴

Císař Karel I. si od nástupu na trůn uvědomoval vážnost situace a hrozbu rozpadu svého dědictví. Jeho mírové snahy z jara 1917 ztroskotaly, monarchie se propadala do stále hlubší zásobovací krize.⁶⁵ Vojsku nescházel jen materiál, ale i vojáci. Nakonec musel znovu na frontu i nadporučík František Řezáč. Dne 22. srpna 1917 byl během přestřelky s Italy u Mediarza zajat a zbytek války strávil v zajetí.⁶⁶ Jeho otci později – za republiky – způsobí nemalé problémy dopis, ve kterém ho varoval, aby v zajetí v žádném případě nevstupoval do legií. Dopis lze nicméně vykládat více způsoby: jistě to mohl být strach rakouského četnického důstojníka, že by mu syn svým velezrádným chováním poškodil kariéru, avšak také se starostlivý otec o svého potomka mohl bát. Nejenom že by ho rakouská armáda popravila, kdyby se jí jako legionář dostal zpět do rukou, ale na podzim roku 1917 dosáhly rakousko-uherské jednotky velkého úspěchu na italské frontě v bitvě u Caporetta. Itálie se z porážky dlouho vzpamatovávala, a kdyby rakouské síly postupovaly dále a nakonec Itálii třeba i vyřadily z boje, nemusel by se otec se synem-legionářem již nikdy shledat.⁶⁷ Synův vstup do legií by nepochybně představoval kaňku na jeho dosud bezvadném služebním postupu, generál by ztratil důvěru a byl by okamžitě penzionován. Vojenská cenzura proto očekávala, jak se Václav Řezáč zachová a co synovi skrze poštu

64 Rošický, Jaroslav: *Rakouský orel padá. Jak byla naše revoluce doma připravena a 28. října provedena vojensky*. Praha 1933, s. 190–191.

65 Viz např. Kann, Robert A.: *Die Sixtusaffäre und die geheimen Friedensverhandlungen Österreich-Ungarns im ersten Weltkrieg*. München 1966.

66 NA, GVČ, kart. 3, Franz Řezáč – základní list.

67 Fučík, Josef: *Soča (Isonzo) 1917*. Praha 1999.

Červeného kříže napíše. Jakákoli jiná odpověď než důrazné napomenutí syna (nejlépe německy), aby se nezpronevěřil své přísaze, by byla vykládána jako velezrádné chování ze strany četnického důstojníka a Václav Řezáč by jistě penzionování neunikl.⁶⁸ Avšak on potřeboval zůstat na svém místě. Jistě si byl vědom toho, že ze svého postavení může pomoci české věci více než v penzi. I při případném převratu. A mimoto válečná dražota finančně vyčerpávala všechny státní zaměstnance a peníze by znamenala citelné zhoršení Řezáčových rodinných poměrů. A tak dále hrál svou roli loajálního generála.⁶⁹

V listopadu 1916 požádal na základě své 40leté efektivní vojenské služby o povýšení do rakouského stavu prostého šlechtictví. Jelikož neměl za svou vojenskou kariéru žádný trest a jeho nadřízení se o něm vyjadřovali pouze s uznáním, nestála v cestě žádná překážka. Císař Karel I. jej svým rozhodnutím ze dne 7. ledna povýšil do šlechtického stavu a udělil mu jím zvolený znak. Je velmi zajímavé, že Václav Řezáč výslovně nežádal o čestné slovo „šlechtic“ (Edler) před příjmením, ani o predikát. Wenzel von Řezáč byl jeho nový titul v němčině, ale v češtině? Nechtěl se snad svým novým stavem v češtině pyšnit? Dne 23. března 1917 zaplatil novopečení šlechtic poplatek za zhotovení diplomu, císař jej podepsal a od té doby mohl svůj znak i titul používat.⁷⁰ O měsíc později oznámil četnický úřední věstník povýšení plukovníka Řezáče do hodnosti generálmajora. Jednalo se „jen“ o titul a charakter, četnictvo totiž mimo četnického inspektora mělo systemizované pouze jedno generálské místo – pro představeného XX. departementu ministerstva zeměbrany. Povýšení vyjadřovalo především ocenění jeho působení jako zemského velitele.⁷¹

Václav Řezáč si během celé své kariéry vždy dokázal v první řadě získat důvěru a uznání svých nadřízených. Nejprve jako nepostradatelný pobočník zemských velitelů, pak jejich zástupce, ač nebyl vždy služebně nejstarší ze všech štábních důstojníků, a nakonec i jako vážený zemský velitel četnictva. Svého ochránce měl v osobě četnického inspektora Tišljara von Lentulis, který jej hodnotil jako vynikajícího zemského velitele, rozhodného a cílevědomého, velmi zkušeného ve službě. Obzvláště oceňoval výborné

68 Národní listy 59, č. 89, 13. dubna 1919, s. 1–2, fejton Časové kapitoly VI.

69 Socialistické listy 2, č. 8, 23. února 1919, s. 7, zpráva Novopečení vlastenci.

70 Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeinesverwaltungsarchiv (AVA), Adelsarchiv, fasc. Řezáč, Wenzel, Oberst.

71 Verordnungsblatt für die k. k. Gendarmerie vom 17. Mai 1917, s. 1. Srov. KA, MKSM, sign. 71-1/1-3, kart. 1323.

vztahy se služebními úřady – místodržitelstvím a Vrchním zemským soudem v Praze.⁷² Respekt si získal i u nového inspektora, jímž se v lednu 1917 stal polní podmaršálek František Kaník – Čech, rodák z Volyně.⁷³ V jeho zastoupení se účastnil konferencí se zástupci německého císařství, dojednával pohraniční styk a ochranu hranic s Bavorskem, Saskem i Pruskem.⁷⁴ I tyto aktivity mu vynesly vyznamenání: bavorský kříž krále Ludvíka za zásluhy o vlast a královský saský Vojenský záslužný kříž.⁷⁵ Nový četnický inspektor jej v březnu 1917 navrhl na další velmi vysoké vyznamenání, rytířský kříž Císařského rakouského Leopoldova řádu s válečnou dekorací za vynikající službu. S inspektorem se však neztotožnilo ministerstvo. Namítlo, že Řezáč již vysoký řád obdržel před rokem a službu konal jen ve vnitrozemí. Návrh byl proto nakonec snižen na méně „ceněný“ důstojnický kříž Řádu Františka Josefa s válečnou dekorací.⁷⁶

V říjnu 1917 podal generálmajor Řezáč žádost o penzionování. Měl odslouženo více jak 41 let a na penzi měl plný nárok. Ke své žádosti současně připojil přání, aby byl po dobu trvání mobilizace ponechán na svém služebním místě.⁷⁷ K jeho žádosti se osobním dopisem připojil i místodržitel hrabě Coudenhove, který se obrátil na ministra zeměbrany,⁷⁸ a prezident vrchního zemského soudu, jenž Řezáče označil za cenného a těžko nahraditelného rádce.⁷⁹ Zemský velitel na svém místě zůstal a četnický inspektor mezitím pracoval na změně systemizace četnictva. Císařským rozhodnutím z 24. února 1918 vznikly v předlitavském četnictvu tři nová generálská mís-

72 NA, GVČ, kart. 157, kvalifikační spis V. Řezáče, Vormerkblatt für die Qualifikationsbeschreibung für die Zeit von 26/7 1914 bis 31/5 1916.

73 Österreichisches Biographisches Lexikon 3, s. 214–215, heslo Kanik, Franz. Srov. Neubauer, F.: Die Gendarmerie, s. 202.

74 Vojenský historický archiv v Praze (VHA), Ministerstvo zemské obrany (MZO), sign. G1-1917, kart. 85.

75 KA, MKSM, sign. 13-2/46-2, kart. 1270.

76 Tamtéž, sign. 13-10/21, kart. 1301.

77 KA, Ministerium für Landesverteidigung (MfLV), Präsidium, kart. 848, Nr. 25979/XIX ex 1917. K tomuto kroku jej jistě vedly i finanční důvody, jak jsem již zmínil. Jeho roční příjem by se odchodem do penze značně snížil. Přestože mu ministerstvo přiznalo zvláštní osobní přídatek, rozhodně by nevyrovnal ohromný nárůst cen a inflaci panující ve vnitrozemí ve městech. Zajímavé je, že Řezáč patrně zažádal o penzi společně s prosbou o ponechání na svém místě, aby tak předešel svému penzionování z vyšších míst, kde existoval zájem na jeho odstranění z místa zemského velitele v Čechách. Prvním pokusem o diskreditaci českého generála mohl být i zmíněný dopis jeho syna ze zajetí, který cenzura propustila i s dotazem, jak se má zachovat ke vstupu do legií. Cenzoři pak čekali, co Řezáč synovi odpoví.

78 NA, PM, sign. 84/9/1-1, kart. 5400, koncept dopisu místodržitele ministru zeměbrany ze dne 21. října 1917.

79 KA, MfLV, Präsidium, kart. 848, Nr. 25979/XIX ex 1917.

ta a Václav Řezáč, doposud generálmajor jen titulem a charakterem, nikoli platem, tak obdržel hodnost tzv. „skutečného“ generálmajora.⁸⁰ V září získal do své sbírky poslední vyznamenání. Württemberská královna Charlotte zu Schaumburg-Lippe ocenila komturským křížem I. třídy Friedrichova řádu starost zemského velitele o její bezpečnost během četných návštěv míst jejího dětství v Náchodě a okolí.⁸¹

Převrat

Během roku 1918 se situace dále přiostrhovala. Četníci, dosud pevná opora vládnoucího režimu, nejlépe viděli, s jakými potížemi se monarchie potýkala. A i mezi nimi se našlo nemálo těch, kteří přemýšleli, co bude, až válka skončí. Generál Řezáč během svých četných cest do Vídně navázal styky s rytmistrem Josefem Ježkem zaměstnaným v četnickém oddělení ministerstva zeměbrany. Společně s ním a svými štábními důstojníky, rytmistrem Hammrem a majorem Knoblochem, počítali s přihlášením se k české věci, až přijde správná chvíle. Na podzim 1918 bylo jasné, že stávající situace je neudržitelná a že bez pomoci českých poslanců a členů Národního výboru není možné déle zajišťovat pořádek. Dne 22. října vyjel generál Řezáč na svou poslední cestu do hlavního města císařství. Ve vlaku se shodou okolností potkal s generálem Kestřankem, který si během cesty stěžoval, že nemá vůbec žádné instrukce. V Eggenburgu v Dolních Rakousích přivedla do vedlejšího oddělení 1. třídy eskorta čtyři postarší muže v obleku. Od velitele eskorty se oba generálové dozvěděli, že jsou to černohorští ministři, které Rakousko drželo v internaci a nyní se vracejí do vlasti. Kestřanek jen poznamenal, že takové zprávy se dozvídají od kaprála.⁸²

Porada ve Vídni, alespoň pokud se spolehne na vzpomínky samotného Řezáče, probíhala velmi bouřlivě. Generál Řezáč navrhl, aby v Čechách byla zavedena v českých oblastech česká služební řeč. Usnadnil by

80 KA, MfLV, kart. 848, Nr. 27908/XX ex 1917. Srov. Verordnungsblatt für die k. k. Gendarmerie vom 1. März 1918, s. 1.

81 VHA, MZO, sign. G7-1918, kart. 94.

82 Hlášení generála v. v. Václava Řezáče o průběhu převratu v říjnu 1918 ze dne 31. prosince 1921, s. 1. Hlášení vlastním ve fotokopii a děkuji za ně panu Mgr. Radku Galašovi. Na první straně je uveden pouze název fondu Machar a číslo fasciklu 6, bohužel originál se mi ještě nepodařilo dohledat. Na základě konfrontace obsažených údajů jsem přesto přesvědčen o jeho pravosti. Rovněž styl odpovídá vyjadřování Václava Řezáče. Tato zpráva vznikla z popudu inspektora čs. branné moci J. S. Machara. Srov. také Soukup, František: 28. říjen 1918, II. díl. Praha 1928. s. 1027–1029.

se tak přechod četnictva do nových států. Ministr Czapp však uhodil pěstí do stolu a prohlásil, že to nikdy nedopustí. Četnický inspektor Kaník však věci viděl realističtěji a po poradě za Řezáčem přišel a žádal jej, aby s ním do budoucího českého četnictva počítal.⁸³

Do Prahy mezitím směřovaly vlaky s četnickými posilami z okolních velitelství. Místní úřady měly být lépe vybaveny, pokud by se měl opakovat pokus ze 14. října. Nakonec se u zemského velitelství sešlo na 700 četníků – především od náhradních formací, dále Němců z alpských zemí a Maďarů. Asistenci veleli němečtí důstojníci a nebylo pochyb, že četníci jsou připraveni kdykoli zasáhnout. Stačil jen rozkaz zemského velitele. Ten však 28. října nepřišel. Ačkoli generála Řezáče jeho pobočník rytmistr Jandl upozorňoval na velezrádné chování Čechů, zůstalo četnictvo v den převratu v kasárnách.⁸⁴

Místodržitel Coudenhove odjel ráno do Vídně. Jakmile se v minister-ské radě dověděl o pražských událostech, ještě ten den večer se vracel zpět do Čech. V Praze mezitím úřadoval Národní výbor a přebíral moc od státních úřadů – podvolil se místodržitelský vicepresident Kosina a během dne dr. František Soukup jednal i s městským posádkovým velitelem podmaršálkem Eduardem Zanantonim. Podařilo se mu dosáhnout stažení vojska ze Staroměstského náměstí, kde hrozil střet s civilním obyvatelstvem. Následně na Žofíně zřídil setník Jaroslav Rošický hlavní stan nově budované vojenské síly Národního výboru. Četnictvo se do ulic podle rozkazu svého velitele vůbec nedostalo, jen několik četníků v civilním oblečení monitorovalo situaci. Policie konala službu v národním barvách. Na ulicích se objevovaly sokolské hlídky.⁸⁵

Generál Kestřanek stál ve dvojím ohni. Z Vídně neměl vůbec žádné instrukce, jak se v takové situaci zachovat, a předně už se nemohl spolehnout ani na vlastní vojenské jednotky. Z města přicházely zprávy, že se k protestním průvodům připojují i důstojníci a vojáci, a to nejenom české národnosti. Večer došlo k prvnímu jednání na vojenském velitelství. Za Národní výbor mluvil náčelník Sokola dr. Scheiner, v místnosti byli přítomní jak generál Kestřanek s velitelem svého štábu plukovníkem Stuschem, tak i podmaršálek Zanantoni. Scheiner jim důrazně oznámil, že je zplnomocněn převzít velení nad českými jednotkami. Důstojníci překvapením ztuhli. Kestřanek

83 Hlášení, s. 2. K tomu nikdy nedošlo, Kaník dosloužil ve Vídni a v penzi se přesunul do Mariánských Lázní, kde zemřel.

84 Hlášení, s. 3.

85 Rošický, J.: Rakouský orel, s. 103–112.

váhal. Několikrát se radil se svým štábem. V tu chvíli však budovu začali obsazovat ozbrojení sokolové a štáb i generál sám se ocitli v pasti. Kestřanek nakonec svolil k jednání v sídle Národního výboru. A tak se automobily daly na cestu z Malé Strany do Obecního domu. Zde obě strany dosáhly dohody – čeští vojáci přejdou pod velení Národního výboru, ostatní zůstanou podřízení vojenskému velitelství.⁸⁶

V českém táboře po ujednání přesto zavládla nervozita a strach z možné odvety vojenského velitelství. Setník Rošický během celé noci zbíroval nové setniny a organizoval činnost nového českého vojska pro případ střetu s rakouskou mocí. Plán vojenského velitelství na obsazení města znal nejen ze zkušenosti ze 14. října, ale i díky svému důstojníku dosazenému k vojenské policii.

Dne 29. října v 8 hodin ráno dorazil na hlavní nádraží vlak s místodržitelem. Již od Nuslí jej doprovázela sokolská eskorta, která jej odvezla až na místodržitelství. Tam se mezitím dostavil i generál Řezáč a společně s vicepresidentem Kosinou a ministerským radou Šlechtou čekali na přijetí u místodržitele. Už během své cesty na Malou Stranu musel místodržitel pochopit, že mu vojsko i policie konající službu v národních kokardách v obnovení pořádku nepomohou. Obrátil se proto na generála Řezáče. Stále zde bylo skoro 700 četníků. Jenomže Řezáč zásah odepřel. Místodržiteli popsal situaci s tím, že jakýkoli zásah četnictva by byl za daných okolností bezúčelný. Radil, ať se poměrům přizpůsobí.⁸⁷ Nic jiného Coudenhovemu nezbývalo. Neměl již k dispozici žádnou sílu, kterou by proti Národnímu výboru mohl použít.

Po této schůzce se dostavili jako zástupci Národního výboru Rašíň, Soukup, Švehla a Stříbrný. V hodinu trvajícím rozhovoru oznámili místodržiteli ustavení národní vlády, odvolali se na císařský manifest a trvali na odevzdání správních agend. Coudenhove nechtěl přistoupit na podřízení okresních hejtmanství německých okresů Národnímu výboru, který byl ryze český. V telefonickém rozhovoru o všem referoval nadřízenému ministru vnitra. Večer Vídeň volala Prahu, ministerský předseda na požadavky Národního výboru přistoupil a místodržitele na jeho vlastní žádost poslal na časově neurčenou dovolenou.⁸⁸

86 Plaschka, R.: *Innere Front*, s. 161–166.

87 Hlášení, s. 4. Srov. Rošický, J.: *Rakouský orel*, s. 191.

88 Svědectví a dokumenty k historii říjnového převratu v českých zemích. In: *Naše revoluce 2, 1924*, s. 403. Srov. Nowak, Karl Friedrich: *Chaos*. München 1923, s. 43.

Po návratu z místodržitelství referoval Řezáčovi major Knobloch, že se na jeho rozkaz přihlásil jménem četnických důstojníků k novému českému státu. Oba důstojníci se ještě s rytmistrem Hammerem vydali na vojenské velitelství, kde doufali zastihnout dr. Scheinera. U něj se poprvé oficiálně přihlásili Národnímu výboru jako vedoucí síle převratu. Ten den následně koncipovali všichni tři důstojníci první rozkaz k českému četnictvu, první rozkaz v češtině. Večer se rytmistr Hammer a generál Řezáč vypravili do Obecního domu.⁸⁹ Je velmi pravděpodobné, že zde zástupci Národního výboru přislíbili Řezáčovi místo generálního velitele četnictva v novém státě. Rozsah jeho pravomocí se měl prozatím krýt s pravomocemi četnického inspektora. V tomto smyslu také vyzněl první rozkaz četnictvu. „*Jmenován Národním výborem v Praze generálním velitelem četnictva v celém československém státě, zasílám Vám svůj první pozdrav. V nejvážnějším okamžiku neváhal jsem se od-poutati od starého systému a převedl Vás pod prapor Národního výboru, do klína prave vlády naší milované vlasti, pod vládu, k níž pne nás neochvějně slovanský náš cit.*“⁹⁰

Živelné přebírání moci se odehrávalo i na venkově, kde obyvatelé četníky často odzbrojili a znemožnili jim konat strážní službu, někdy je ze stanice dokonce vyhnali. Generál Řezáč musel často telefonicky intervenovat, dokonce požádal Národní výbor o prohlášení v novinách, že četnictvo stojí ve službách nového státu a podléhá zemskému velitelství a Národnímu výboru v Praze.⁹¹

Během večera dne 29. října se podařilo plukovníku Stuschemu přes tajnou linku dosáhnout spojení s ministerstvem války. Ve Vídni náležitě vylíčil, co se v Praze děje, a s požehnáním nadřízených úřadů se chopil iniciativy. Vídeň sice požehnala ujednání s Národním výborem, nicméně o budování jeho vlastního vojska nechtěla nic slyšet. Vojáci měli zůstat u svých formací. V tomto ohledu se však dalo očekávat, že se Češi tak snadno nepodvolí. Ještě během noci nechal proto Stusche natisknout vyhlášky o stanném právu a připravit zatykače na hlavní aktéry českého převratu. Po zatčení je měla očekávat okamžitá poprava. Jenomže Národní výbor měl své důvěrníky i na vojenském velitelství a celou akci pochopil právě jako snahu vojáků strhnout moc zpět na sebe.⁹² Během noci obklíčily jednotky českých námořníků budovu Liechtensteinského paláce. Další den, když se před velitelství dostavil celý 1. československý pěší pluk, pochopil generál Kestřanek i jeho plukovník, že dohráli. Velitelství obsadili čeští vojáci. Němečtí důstojníci byli

89 Hlášení, s. 4.

90 NA, ZČV, kart. 283, svolání generála Řezáče k čs. četnictvu.

91 Hlášení, s. 5.

92 Plaschka, R.: Innere Front, s. 173.

eskortování do svých bytů a tam internování. Vojenské velitelství přešlo do rukou dr. Scheinera. Dne 31. října se velení ujal polní podmaršálek Jan Diviš.⁹³

Dne 30. října zasedl v Pánském klubu v Obecním domě ke své ustavující schůzi Výbor národní obrany. Jeho předsedou se stal agrárník František Udržal, bývalý důstojník v záloze c. a k. armády, jako referent pro věci policejní byl ustanoven poslanec za sociální demokracii Václav Johanis. Hned v úvodu schůze přišla na pořadí otázka četnictva a důvěryhodnosti jeho velitelů. Johanis totiž Řezáčovi nevěřil a navrhoval postavit jej pod kontrolu prověřených důstojníků. Po diskuzi se výbor shodnul, že věc přenechá k vyřešení dr. Scheinerovi a poslanec Udržal se zavázal promluvit s Řezáčem rozhodné slovo.⁹⁴ O den později získal generál Řezáč od Národního výboru plnou moc jako generální velitel československého četnictva. „*Tímto rozhodnutím ukládá se všem orgánům Národního výboru za povinnost generálu Řezáčovi všude volný průchod dáti a zvláště jeho rozkazy v oboru četnickém všemi prostředky podporovati.*“ Podepsáni Rašín a Švehla.⁹⁵ Jasně vyjádření důvěry novému československému veliteli. Řízením zemského velitelství byl pověřen rytmistr Hammer, dle Johanise jeden z prověřených důstojníků.

V nové republice

Václavu Řezáčovi bylo 59 let, když přebíral zodpovědnost za výstavbu četnictva v novém státě. Musel vědět, že na sebe bere nelehký úkol. Stát ještě neměl pevně stanovené hranice, přesto bylo v prvé řadě nutné provést obzazení Slovenska a následně i Podkarpatské Rusi. Území sice dobývali vojáci, ale ruku v ruce se zaváděním civilní správy přicházeli i čeští četníci jako výkonný orgán státních úřadů. Další nemalý problém představovaly pohraniční oblasti s německy mluvícím obyvatelstvem, které se koncem roku 1918 odtrhly od nového státu. Místní, převážně německy mluvící četníci se přihlásili k Německému Rakousku a mnoho jich také před postupujícími českými vojsky dezertovalo. Generál Řezáč musel řešit nejen jejich nahrazení, ale i to, jak se zachovat vůči Němcům, kteří se rozhodli sloužit československému státu.⁹⁶

93 Rošický, J.: Rakouský orel, s. 258.

94 NA, Národní výbor v Praze 1918, k. 2, zápis o ustavující schůzi výboru národní obrany konané dne 30. října 1918 v Pánském klubu.

95 NA, ZČV, kart. 1523, ověřený opis plné moci ze dne 31. října 1918.

96 Těmto tématům jsem se věnoval ve své diplomové práci Převzetí rakouského četnictva Československem 1918–1919. FF UK, Praha 2011.

V roce 1919 se rozběhly rozsáhlé náborů četníků na zkoušku a výpomocných četníků. Řady strážců zákona se měly doplnit po odchodech Němců, po válečných ztrátách a současně se posilovaly stávající stanice. Vláda a ministr vnitra Antonín Švehla se rozhodli ponechat si „rakouské“ četnictvo a spoléhali na ně jako na oporu nové státní moci. Pomocníkem jim měl být generál Řezáč, který se tím stal terčem v politickém boji nových československých stran o moc. Od listopadu 1918, kdy četnictvo přešlo do podřízenosti agrárního ministerstva vnitra, se národní socialista a ministr národní obrany Václav Jaroslav Klofáč pokoušel získat ho zpět do svého resortu. A kdyby se mu ho nepodařilo získat, tak je chtěl alespoň oslabit a oslabit tak i agrárníky.⁹⁷ Již v prosinci 1918 navrhl socialistický poslanec J. V. Hrouda v Revolučním Národním shromáždění zrušení vojenské organizace četnictva. Sbor by si následně mohl zřídit vlastní odbory a jeho představenými by se stali náležitě kvalifikovaní úředníci.⁹⁸ Logickým důsledkem by sbor ztratil na své jednotnosti a stal by se skupinou civilních zaměstnanců s různými zájmy. Ministr Švehla konciliantně odpovídal, že zachování četnictva jako vojensky organizovaného sboru je pouze dočasnou záležitostí vynucenou podmínkami.⁹⁹ Pomlouvačná kampaň tak pokračovala a přidala se k ní i opoziční skupina četníků vedená Bohumilem Mladým, bývalým vrchním četnickým strážmistrem. Mladý založil a vydával časopis Četnický obzor, který se stal tribunou ostré kritiky poměrů v četnickém sboru. Hlavním viníkem všeho zla mu byli četničí důstojníci a především generální velitel Řezáč.¹⁰⁰ Dne 23. února 1919 otiskly Socialistické listy článek *Novopečení vlastenci*. „V České stráží píše známý spisovatel Gama: *„Onen generál, Čech, který poslal svému synovi poručíkovi do italského zajetí varovný dopis německý, aby se nestal českoslov. legionářem – je p.*

97 Hlášení, s. 6–9. „Mluvílo se těž, že pražskou policii ovládají sociální demokraté, že vojsko mají v moci národní socialisté a že bude proto po těchto stranách největší strana agrárníků usilovati o to, aby si podřídila četnictvo. Když pak bylo četnictvo přiděleno ministerstvu vnitra a podřízeno skutečně příslušníkům strany agrární a sociální demokraté, usilující neustále o to, aby získali četnictvo, mužstvu přiliš slibovali, věřilo četnické mužstvo, že četnictvo bude civilním sborem, že četničí důstojníci budou odstraněni a že starší poddůstojníci a důstojníci účetní, kteří z mužstva vyšli, budou na jich místo povoláni. Tím nastalo brojení v mužstvu proti vlastním důstojníkům a proti vojenské organizaci.“

98 Zasedání Národního shromáždění československého roku 1918. Tisk 215. Dotaz člena Národního shromáždění J. V. Hroudy a společníků na pana ministra vnitra o organizaci četnictva.

99 Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919. Tisk 333. Odpověď ministra vnitra na dotaz člena Nár. shromáždění J. V. Hroudy a soudruhů o organizaci četnictva.

100 Plosová, Jaroslava: *Situace četnictva a jeho obraz ve společnosti ve 20. a na počátku 30. let 20. století na příkladu Zemského četnického velitelství v Brně*. Diplomová práce FF MU Brno 2006, s. 87–91.

Řezáč, generál četnictva. Rozumělo by se o republice opravdu české, že takový člověk „Čech“, s rodinnou obcovací řečí německou, který takto pracoval proti nám, nemůže zůstat ve státní službě a zejména ne v čele sboru, který je částí českoslov. armády. Přes to – zůstává a zůstane. Zvykáme ve své republice na všelijaké zvláštní věci.“¹⁰¹ Obcovací řečí rodiny generála Řezáče byla bezpochyby čeština, to je ostatně vidět ze služebních hlášení jeho syna Františka, který se v té době hlásil k četnictvu a vykonával roční zkušební dobu.¹⁰² S německou výchovou by stěží takto česky uměl. A četnictvo v únoru 1919 již netvořilo součást armády. To bylo jen zbožné přání socialistů. Z toho důvodu také v srpnu 1919 Klofáčovo ministerstvo připravilo návrh zákona na sloučení četnictva a branné moci, který zaslalo generálnímu veliteli četnictva k dobrozdání. Ministerstvo národní obrany tak zcela obešlo ministerstvo vnitra. Generál Řezáč, bývalý důstojník, měl pro toto opětovné zařazení pod křídla armády jistě pochopení a návrh rozeslal zemským velitelům k vyjádření. Když se o tom ministerstvo vnitra dozvědělo, ostře se proti postupu svého generála ohradilo a připomnělo mu, že je stále podřízeným ministerstva vnitra.¹⁰³

Řezáč si za dobu svého velení v Čechách udělal mnoho nepřátel. S jedním z nich jsme se již setkali. Poslanec Johanis se pokusil prosadit jeho sesazení již v říjnu 1918. A nepřestával na něj útočit. Ještě v lednu 1920 se během debaty o státním rozpočtu přihlásil o slovo. „Zvláštní kapitolu chci věnovat četnictvu. Na škodu věci a k odporu mužstva jak ve vnitrozemí, tak i polního četnictva protěžován generál Řezáč s jeho štábem a četniční důstojníci. Zdá se, že vojenská soustava udržována má býti jedině k vůli těmto důstojníkům, by jim zachována byla teplá místa, ač jest známo, že tendencí nynější vlády jest, aby četnictvo provanuto bylo duchem demokratickým a nikoli militaristickým. Že odborná kvalifikace jejich nikterak nepřispívá ku zvýšení úrovně a výcviku četnictva, nejlépe patrné z tohoto:

Generál Řezáč byl na výslovné přání bývalého místodržitele Coudenhove reaktivován, za války osvědčoval smýšlení krajně protičeské, přiděluje německé četníky na české stanice, na př. Kolín a Klatovy, odůvodňuje potřebu tím, že prý je třeba dozoru na české velezrádce. [...] Generál Řezáč provádí ve všem a důsledně protekční systém. V tom je mu výborným pomocníkem jeho adjutant major Ševcovič, který sám důstojníky četnické charakterisuje takto: Četnický důstojník nemusí bezpečnostní službě rozumět, ten je k něčemu zcela jinému. K čemu je, vidíme nejlépe z toho, jaké lidi udržuje generál Řezáč u zdejšího velitelství a jaké posílá na

101 Socialistické listy 2, č. 8, 23. února 1919, s. 7, zpráva Novopečení vlastenci.

102 NA, GVČ, kart. 3, kvalifikační spis Františka Řezáče.

103 NA, ZČV, kart. 88, opis, MNO GVČ v Praze ohledne sloučení četnictva a armády ze dne 12. srpna 1919.

*Slovensko. Na Slovensko na př. co velitel doplňovacího oddělení bratislavského dosazen major Luksch, který teprve čtrnáct dní po převratu přiznal se k republice, přivěsiv háček na š. [...] Četnictvo, pokud bylo v jádru svým lidové, bylo svými představenými honěno a vydáváno stíhání. Když na př. jistý četník u Jilemnice vysvětloval své mírné zakročení při demonstracích tím, že pokládal za lepší cestu mírnou domluvou působiti na demonstrující, bylo mu generálem Řezáčem to vytknuto s poukazem, že mírná domluva není žádným zakročením a že měl zatýkati. Pro celý obvod republiky systemisováno je 16 míst štábních důstojníků, máme jich však v republice 28. Co jest prací těchto důstojníků, bylo již dosti charakterisováno. Při převratu bylo to právě mužstvo, vedené četnickým strážmistrem Švojgrem, které samovolně a dobrovolně nabídlo služby své Národnímu výboru. Tedy ne důstojníci, ale mužstvo má zásluhu o normální chod poměrů v začátcích.*¹⁰⁴

Odchod

Generál Řezáč se stal v novém státě symbolem starého rakouského četnictva. Jeho snahy o udržení kázně ve sboru a zachování jeho vojenského charakteru narážely na tvrdý odpor zejména u levicových stran. Jak poslanec Václav Johanis, tak skupina kolem Bohumila Mladého a jeho časopisu Četnický obzor se snažili o diskreditaci tohoto bývalého rakouského vojáka. Jeho odstraněním by padla důležitá překážka v cestě za zcivilněním četnictva. A četníky bez jednotné vojenské organizace by šlo snadněji ovládnout a získat pro různé stranické zájmy. To se však nepodařilo. Agrárnické ministerstvo vnitra připravilo a nakonec i prosadilo zákon o četnictvu, který hned v prvním paragrafu zachovává vojenský charakter sboru.¹⁰⁵ Kladenská Svoboda, tribuna marxisticko-leninského proudu v rámci sociálně demokratické strany, zákon označila za „reakční a metternichovský“. Četníci se stali „švehlovými trabanty“ v upomínce na císařskou osobní gardu a generál Řezáč zůstal poslušným vykonavatelem „befelů“ jak za Rakouska, tak za nové republiky.¹⁰⁶

V takové situaci dne 19. února 1920 podal Řezáč žádost o zproštění služby a odchod do penze. Ministr vnitra mu vyhověl a prozatím mu udělil

104 Národní shromáždění československé 1918–1920. Těšnopisecká zpráva o 110. schůzi Národního shromáždění československého v Praze v pátek dne 23. ledna 1920, s. 3277–3278.

105 Zákon o četnictvu č. 299/1920 Sb. z. a n. ze dne 14. dubna 1920. Poměr k ministerstvu národní obrany pak upravil zákon č. 218/1920 Sb. z. a n., přijatý tentýž den.

106 Svoboda. Časopis strany sociálně demokratické 30, č. 30, 13. března 1920, s. 1, Švehlovi četníci.

dovolenou. Vedením generálního velitelství pověřil plukovníka Jana Mrázka.¹⁰⁷ 1. září tak Václav Řezáč opouštěl četnickou službu. Jako výraz uznání za jeho mimořádné zásluhy při budování československého četnictva navrhl ministr Švehla přiznání zvláštního příplatku k penzi 3 000 korun. Vláda i prezident souhlasili.¹⁰⁸

Poté co Václav Řezáč odešel do penze, žil dále se svoji manželkou Klárou pod Vyšehradem ve Svobodově ulici č. pop. 138/5. V říjnu 1921 během mobilizace čs. armády při návratu císaře Karla do Maďarska nabídl své služby generálnímu velitelství četnictva. Než však mohlo ministerstvo jeho nabídku využít, mobilizace skončila.¹⁰⁹

Václav Řezáč se po odchodu do penze již nijak výrazně neangažoval ve veřejném životě. V dubnu 1922 proběhla novinami zpráva o jeho zvolení předsedou dozorcí rady Mezinárodní hlídací společnosti, tehdejší soukromé bezpečnostní agentury.¹¹⁰ O deset let později jej rodná obec Hrdlořezy jmenovala svým čestným občanem a vzdala tím hold muži, „který vykonal dobré dílo pro národ a vlast“.¹¹¹

Patrně po smrti své manželky přenechal pražský byt dceři Marii, provdané Löwové, a přestěhoval se do svého domku v Malé Zásadce č. pop. 20 u Mnichova Hradiště. Zde také 23. května 1945 ve věku 86 let zemřel.¹¹² Na závěr bych ještě zmínil, že se Václav Řezáč nenechal získat pro kolaborantskou organizaci Český svaz válečníků, vedenou četnickým generálem ve výslužbě Otto Bláhou. Do tohoto svazu během druhé světové války vstoupilo nemálo bývalých rakousko-uherských vojáků, četníků, důstojníků i generálů. Podstatnou roli v tom sehrála i okolnost, že jim bylo přislíbeno vyplácení požitků za získaná rakouská válečná vyznamenání.¹¹³ Jméno generála Václava Řezáče však v seznamech členů chybí.¹¹⁴

107 NA, GVČ, kart. 3, č. j. 34dův./1920, zproštění služby generála Václava Řezáče ze dne 19. února 1920.

108 NA, Předsednictvo ministerské rady, sign. 11, kart. 669, č. j. 390/1926.

109 NA, GVČ, kart. 12, č. j. 388dův./1921, generál v. v. Řezáč nabízí své služby ze dne 26. října 1921.

110 Národní listy 62, č. 93, 4. dubna 1922, s. 6.

111 Národní listy (večerní vydání) 72, č. 55, 24. února 1932, s. 2, Nový čestný občan v Hrdlořezích.

112 NA, Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva, Václav Řezáč – nar. 9. 4. 1859.

113 Vládní nařízení č. 307/1941 Sb. z. a n. z 9. 7. 1941 o poskytování čestného žoldu, čestné odměny a žoldu vysloužilců příslušníkům bývalé rakousko-uherské branné moci.

114 K Českému svazu válečníků viz Státník, Dalibor: Český svaz válečníků – totalitní negace legionářství. In: Československé legie a první světová válka. České Budějovice 2001, s. 140–152; Pejšoch, Ivo: Český svaz válečníků. In: Historie a vojenství 56/1, 2007, s. 16–28. Seznam členů dle NA, Český svaz válečníků, kart. 15, členské seznamy a kartotéky – seznam bývalých československých generálů a plukovníků – členů svazu.

GENERALMAJOR VÁCLAV ŘEZÁČ – OFFIZIER DER GENDARMERIE VON DER MONARCHIE ZUR REPUBLIK

Die biographische Studie stellt den langjährigen Landeskommandant der Gendarmerie in Böhmen Václav Řezáč vor. Seine Laufbahn gibt ein Musterbeispiel eines Offiziers der österreichisch-ungarischen Armee, der sich zur Gendarmerie meldete und dank seinen Fähigkeiten den Höhepunkt der Gendarmerie-Karriere erreichte – er wurde Kommandant eines der größten und bedeutendsten Landeskommandos. Darin verbrachte er den ganzen Ersten Weltkrieg. In jener Zeit musste er einige grundlegende Entscheidungen seines Lebens treffen. Er musste zwischen der Treue dem Kaiser und dem Staat, dem er sein ganzes Leben lang diente, und der Loyalität gegenüber dem tschechischen Volk wählen. Er stand vor dem Dilemma eines Vaters, der seinen einzigen Sohn zum Militär schickt, und eines durch einen Eid dem Kaiser verpflichteten Offiziers. Václav Řezáč entschloss sich schließlich für die Zusammenarbeit mit der Maffia. Noch während des Kriegs koordinierte er mit ihr das Vorgehen im Falle einer eventuellen künftigen Erklärung des selbständigen Staates und die Rolle der Gendarmerie beim staatlichen Umsturz. Als es zum Umsturz kam, wurde die Gendarmerie vor allem dank seiner Person zu einer der ersten organisierten und funktionierenden Kräfte im Dienst des Nationalausschusses in Prag. Václav Řezáč wurde zum Generalbefehlshaber der Gendarmerie in der ganzen Tschechoslowakei ernannt und beteiligte sich an der Konsolidierung und am Aufbau des tschechoslowakischen Gendarmeriekorps. Veranlasst durch Streitigkeiten der Parteien darum, welche Stellung die Gendarmerie einnehmen und welchem Ministerium sie untergeordnet sein soll, beantragte er seine Pensionierung und zog sich für den Rest seines Lebens zurück.

GENERAL VÁCLAV ŘEZÁČ – GENDARMERIE OFFICER FROM MONARCHY TO REPUBLIC

Biographical study follows the life and career of gendarme officer Václav Řezáč (1859–1945), gendarmerie commander in Bohemia during the late period of monarchy and his transition to service the new Czechoslovak Republic. By his personal contribution has managed to shape the gendarmerie as one of the pillars of the new state.